

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

EPISTEMICKÁ MODALITA V ITALŠTINĚ VE SROVNÁNÍ S ČEŠTINOU:
ITALSKÉ FORSE A JEHO ČESKÉ PROTĚJŠKY V PARALELNÍM KORPUSU
INTERCORP

Vedoucí práce: doc. Mgr. Pavel Štichauer, Ph.D.

Autor práce: Kristýna Koclířová

Studijní obor: Italský jazyk

Ročník: 3

2016

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 3. 5. 2016

.....

Kristýna Koclířová

Poděkování

Zde bych ráda poděkovala vedoucímu práce, panu doc. Mgr. P. Štichauerovi, Ph.D. za odborné rady, cenné připomínky, vstřícné jednání a čas, který mi věnoval během psaní této práce.

Anotace

Hlavním tématem této bakalářské práce je epistemická modalita v italštině ve srovnání s češtinou: italské forse a jeho české protějšky v paralelním korpusu Intercorp. Práce je rozdělená na část teoretickou a praktickou.

Teoretická část pojednává o pojmu modalita, klasifikaci modality, o modalitě epistemické a způsobech a prostředcích jejího vyjádření v italštině. V praktické části následují kapitoly o adverbiu forse, seznámení se s pojmem korpusová lingvistika a korpus a samotná analýza způsobů překladu výše zmíněného adverbia za pomoci vytvoření dvou subkorpusů v paralelním korpusu InterCorp. V závěrečné podkapitole se nachází tabulka s výsledky možných překladů a graf četnosti těchto výskytů.

Klíčová slova

Modalita; epistemická modalita; paralelní korpus; InterCorp; forse

Abstract

The main theme of this bachelor thesis is the epistemic modality in Italian in comparison to Czech: the Italian *forse* and its Czech counterparts in the parallel corpus InterCorp. The thesis is divided into two parts: theoretical and practical ones.

The theoretical part deals with the term of modality, the classification of modality and with the epistemic modality and with the ways and the means of its expression in Italian. In the practical one there follow chapters about adverb *forse*, introduction to the topic of corpus linguistics, corpus and the itself analysis which shows some ways of translation of the above mentioned adverb. The last mentioned matter is going to be realized with the aid of two subcorpuses created in the parallel corpus InterCorp. In the final section of the last chapter is to be found a table of results of various ways of translation and a graph showing the frequency of these occurrences.

Key words

Modality; epistemic modality; parallel corpus; InterCorp; forse

Obsah

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	9
1. CO JE TO MODALITA	9
1.1. TŘI ASPEKTY MODALITY	9
1.2. VÝPOVĚĎ VERSUS VĚTA.....	10
1.3. ROZDĚLENÍ MODALITY PODLE DALŠÍCH TEORIÍ.....	11
1.3.1. <i>Modalita voluntativní (deontická)</i>	12
1.3.2. <i>Modalita skutečnostíní</i>	13
1.3.3. <i>Modalita postojová</i>	13
1.3.4. <i>Modalita jistotní</i>	14
1.4. POSTOJE.....	14
1.4.1. <i>Prostředky k vyjádření postoje</i>	14
2. MODALITA V ITALŠTINĚ	17
2.1. MODALITA V RÁMCI VÝPOVĚDI	17
2.2. MODALITA V RÁMCI VĚTY	17
2.3. MODALITA V RÁMCI SOUVĚTÍ	18
2.3.1. <i>Souvětí přímo modální</i>	19
2.3.2. <i>Souvětí nepřímo modální</i>	22
3. LEXIKÁLNÍ PROSTŘEDKY K VYJÁDŘENÍ EPISTEMICKÉ MODALITY	23
3.1. EPISTEMICKÉ PREDIKÁTORY	23
3.2. VĚTNÁ ADVERBIA	23
3.3. VÍCESLOVNÉ VÝRAZY PODOBNÉHO VÝZNAMU JAKO MAJÍ EPISTEMICKÉ PARTIKULE.....	27
PRAKTICKÁ ČÁST	28
4. ADVERBIUM FORSE A JEHO ČESKÉ PROTĚJŠKY V PARALELNÍM KORPUSU	28
5. KORPUS OBECNĚ	30
5.1. KORPUSOVÁ LINGVISTIKA	30

5.2.	KORPUS	30
6.	PARALELNÍ KORPUS INTERCORP	32
6.1.	MÉ SUBKORPUSY	35
6.2.	PRVNÍ KORPUS – KORPUS ITALSKÝCH AUTORŮ	35
6.2.1.	<i>Forse jako možná</i>	36
6.2.2.	<i>Forse jako snad</i>	37
6.2.3.	<i>Forse jako patrně</i>	39
6.2.4.	<i>Forse jako zřejmě</i>	40
6.2.5.	<i>Forse jako nejspíše, nejspíš a spíš</i>	41
6.2.6.	<i>Forse jako třeba</i>	42
6.2.7.	<i>Forse jako pravděpodobně</i>	44
6.2.8.	<i>Forse jako asi</i>	44
6.2.9.	<i>Jiné způsoby překladu</i>	46
6.3.	DRUHÝ KORPUS – KORPUS UMBERTO ECO	46
6.3.1.	<i>Forse jako možná</i>	46
6.3.2.	<i>Forse jako snad</i>	47
6.3.3.	<i>Forse jako zřejmě</i>	49
6.3.4.	<i>Forse jako nejspíš/nejspíše/spíš</i>	49
6.3.5.	<i>Forse jako pravděpodobně</i>	51
6.3.6.	<i>Forse jako třeba</i>	51
6.3.7.	<i>Forse jako asi</i>	52
6.3.8.	<i>Další způsoby překladu</i>	53
6.3.9.	<i>Vyhodnocení</i>	65
ZÁVĚR		67
RESUMÉ		69
RIASSUNTO		71
BIBLIOGRAFIE		73

Úvod

Vyjadřování názorů mluvčího je jedním ze základních důvodů, proč komunikujeme. Abychom tak mohli v mateřském jazyce činit efektivně, nemusíme se učit zákonitosti naší řeči, poněvadž ty jsou nám vrozené. Abychom se však správně vyjadřovali v cizím jazyce, musíme si danou gramatiku vždy pečlivě nastudovat.

Ke zpracování jsem si zvolila téma „Epistemická modalita v italštině ve srovnání s češtinou: italské *forse* a jeho české protějšky v paralelním korpusu Intercorp“.

Ve své práci, která je tradičně rozdělená do dvou částí, a to do teoretické a praktické, se budu zabývat jevem zvaným epistemická modalita a italským adverbium *forse*, do češtiny překládaného jako *možná, asi, pravděpodobně* atd. Obecná definice modalit říká, že se jedná o způsob, jakým vyjádříme platnost výpovědi. Jistotní modalita nám udává míru jistoty mluvčího o sdělované informaci.

Celá práce je strukturována do šesti kapitol, v teoretické části se nachází tři a v praktické další tři. Kapitoly jsou dále rozděleny do patnácti podkapitol a dalších menších částí. Uspořádání práce je k náhledu v obsahu na předchozí stránce.

V teoretické části se budu zabývat možnostmi vyjádření tohoto druhu modalit v českém a v italském jazyce. V počátečních kapitolách však ještě seznámím čtenáře své práce s různými druhy modalit a postojů a poté volně přejdu k tématu modalit v italštině a lexikálním prostředkům k jejímu vyjádření. V této části budu čerpat informace především z publikací Grepla a Bauera, Zavadila a Čermáka a poté z italských gramatik od Dardaniho a Trifoneho; Patotyho; Renziho, Salviho a Cardinalettiho; a Serianniho. V praktické části vysvětlím pojmy jako je korpus, korpusová lingvistika a stručně představím paralelní korpus InterCorp. Poté se zaměřím na jedno jediné italské adverbium, *forse*, a za pomoci již zmiňovaného paralelního korpusu InterCorpu budu plnit cíl mé práce, kterým je analyzovat různé způsoby překladu tohoto slova do českého jazyka. V poslední kapitole přinesu číselné výsledky mého výzkumu v paralelním korpusu.

Na závěr shrnu získané informace a výsledky o studovaném jevu a vyhodnotím výsledky zkoumání.

Teoretická část

1. Co je to modalita

Vyjádřit, co vše zahrnuje výraz modalita (v rámci jednoho jazyka), není jednoduché, poněvadž je lingvisty dosud nejednotně interpretována i chápána, a také se pod tímto slovem skrývá řada dalších termínů a pojem má tedy více interpretací. Dalším problémem je také to, že nejenže existují protichůdné názory lingvistů ohledně tohoto pojmu v rámci jednoho jazyka, ale navíc se modalita definuje rozdílně ještě ve srovnání s ostatními jazyky.

Podle J. Bauera a M. Grepla (1972, str. 11) spočívá modalita: „ve vyjadřování jednoho ze čtyř druhů základního postoje mluvčího ke sdělované skutečnosti (konstatování, otázka, rozkaz nebo přání).“ Zároveň ale dodávají, že: „přesné postižení podstaty kategorie větné modality v nějaké definici je stěží možné, a to nejen pro různé chápání, ale především pro samu komplexnost tohoto pojmu.“ (Grepl, 1973, str. 23)

Obecně lze v lingvistice modalitou označit to, jakým způsobem vyjádříme platnost určité výpovědi. Modalita má přímou souvislost s postojem mluvčího a styl, jakým se postoj vyjádří, by mohl být nezářidka označen za nepřímou realizaci promluvy. V závislosti na tom, jak mluvčí přistupuje ke své výpovědi, se pak jedná o otázku, konstatování, rozkaz anebo přání (komunikační záměr). Podle typu modality jsou poté k jejímu vyjádření využity různé prostředky, což je téma, kterým se budu zabývat v následující kapitole.

1.1. Tři aspekty modality

Pojem modalita lze podle koncepce Miroslava Grepla rozdělit na tři aspekty – a to na modalitu obecnou (postojovou), modalitu voluntativní a konečně na modalitu jistotní.

Každá výpověď v sobě nese modalitu obecnou. Zbývající dvě modalities jsou fakultativní, což znamená, že se ve výpovědi nemusí vždy objevit. A pokud se ve větě realizují, nejsou tam samy o sobě, ale vždy je přítomna ještě modalita obecná, která tvoří jakýsi základ, na kterou se zbylé dvě tzv. navrstvují.

Modalita obecná dává mluvčímu možnost udělit promluvě status oznámení, otázky, rozkazu či přání. Jejich realizací za pomoci k tomu vhodných jazykových prostředků vzniknou čtyři typy výpovědí – oznamovací, tázací, rozkazovací a přací. Jakými prostředky můžeme vyjádřit modalitu obecnou? V českém jazyce především slovesným rodem, druhem koncové intonace (zde se používá „konkluzivní kadence“ a „antikadence“) a částečně partikulí a slovosledem.

Je nutno říci, že každá výpověď obsahuje určitý modální status. Ten jí je udělen mluvčím při realizaci větného vzorce. A činí tak proto, aby vyjádřil svůj komunikativní záměr a svůj postoj ke sdělované skutečnosti. Miroslav Grepl rozlišuje čtyři druhy těchto statusů a zároveň říká, že „konkrétní modální status je záležitostí výpovědi, nikoli věty.“ (Grepl, 1973, str. 28)

Jako další typ je zde modalita voluntativní. Nejčastěji je definovaná jako vztah původce děje k jeho realizaci – nutnost, možnost, záměr. Je důležité uvést, že nutnost a možnost provést nějakou aktivitu vychází od samotného původce, např. ve větě *Petr může opět chodit* (protože se uzdravil a je toho fyzicky schopen), ale může být i záležitostí mluvčího, např. *Petr musí zůstat* → mluvčí si přeje, aby zůstal. Tato modalita se užívá ve větách agentních, což jsou věty, kde je původce děje a gramatický subjekt jedna a táž osoba. Dále také ve větách bezagentních, kde děj vylučuje pojetí činitele, a objevují se zde hlavně modální slovesa.

Třetím typem je modalita jistotní, která vyjadřuje, jak moc je mluvčí přesvědčen o platnosti své výpovědi. Objevit ji můžeme jen ve větách oznamovacích a tázacích. K jejímu vyjádření se v českém jazyce užívají modální partikule (např. asi, možná, pravděpodobně, snad...) a modální slovesa, z gramatických prostředků kondicionál a futurum.

1.2. *Výpověď versus věta*

„Komunikační úloha jazyka záleží nejen v jeho funkci „translační“, ale i „regulativní“.“ (Grepl, 2011, str. 62)

To znamená, že lidé mluví nejen, aby ostatním účastníkům konverzace sdělili nějakou myšlenku, ale zároveň tím vzhledem k příjemci něco dělají, za použití různých jazykových prostředků mění jejich nazírání na svět, ovlivňují jejich psychické postoje.

V jazykovědě existuje podstatný rozdíl mezi pojmy věta a výpověď, který si teď objasníme. Výpověď je věta užitá (ať už vyslovená nebo napsaná) v konkrétní situaci, při určité komunikaci, záleží tedy na konkrétním komunikačním kontextu. Tím pádem je jedinečná. U výpovědi může být vznesena otázka, za jakým účelem byla mluvčím uskutečněna, a jako co si jí má adresát vykládat (např. jako výčitku, přijetí, výzvu...) → to se nazývá aktuální komunikační (ilokuční) funkce výpovědi.

Že svou výpovědí chceme něčeho dosáhnout, můžeme dokázat i způsobem, jakým by naší promluvu adresát reprodukoval. Obvykle totiž reprodukuje ilokuční funkci výpovědi a souvětí uvozujeme např. „*Sliboval mi, že...*“ a poté teprve uvedeme samotný obsah výpovědi. To posluchači tedy přiblíží, za jakým účelem jsme k němu promlouvali.

Důkaz o činnostním charakteru naší promluvy je také to, jak příjemce na výpověď zareaguje. Když například někoho vybízíme otázkou, aby vykonal nějakou činnost, jako: „*Udělal bys to?*“ je jasné, že neočekáváme pouze odpověď ANO/NE a nečinnost, ale také akci, protože ho o pomoc prosíme, nikoliv že bychom se jen na něco ptali. Kdyby tedy řekl, že ano, ale nakonec nic neudělal, vypovídá to o faktu, že výpověď nepochopil.

Z výše uvedeného vyplývá skutečnost, že musíme rozlišovat mezi formou komunikační výpovědi a její funkcí. Např. „*Odpočívej v pokoji!*“ napsané na hrobě se nedá brát ani jako doporučení, ani jako příkaz, přestože věta má formu imperativu. Dále uvedením vět s totožnou formou (tázací, práci, rozkazovací, oznamovací) a významem, můžeme v závislosti na komunikační situaci dělat různé věci.

1.3. *Rozdělení modality podle dalších teorií*

Jak už bylo zmíněno v předchozím odstavci, modalitu je možno dále charakterizovat a určit jí různé druhy. Podle Mluvnice současné češtiny od Jarmily Panevové jsou čtyři typy:

- ✓ modalita skutečností,
- ✓ modalita voluntativní,
- ✓ modalita jistotní,
- ✓ modalita postojová.

První dva zmiňované druhy spadají do kategorie modality objektivní, což znamená, že ukazují vztah výpovědi ke skutečnosti. Zbylé dva pak náležejí k modalitě subjektivní, tedy ukazují, jaký vztah má mluvčí k dané výpovědi.

Na následujících řádcích bych ráda charakterizovala typy modalit trochu podrobněji. V tomto obecném výčtu se jedná o prostředky primární, všechny typy modalit mohou být vyjádřeny i dalšími jazykovými prostředky.

1.3.1. Modalita voluntativní (deontická)

Modalitu voluntativní (deontickou) můžeme užít pro vyjádření nutnosti, možnosti nebo záměru. K jejímu vyjádření nám slouží modální slovesa. Zpravidla bývá vyjádřena modálními slovesy, která jsou chápána jako pomocná.

Výčet modálních sloves:

- ✓ muset (s významem nutnosti, debitiv),
- ✓ mít (s významem povinnosti, hortativ),
- ✓ chtít (k vyjádření vůle a záměru, volitiv),
- ✓ moct (s významem možnosti, posibilitiv),
- ✓ dovést (k vyjádření schopnosti, fakultativ),
- ✓ smět (k vyjádření svolení, permisiv).

Ve svém primárním významu je chápána jako gramatémy příslušného infinitivu. K vyjádření tohoto druhu modality můžeme využít i synonym sloves již uvedených, např. *hodlat*, místo *chtít*). Možné je dále sekundární použití indikativu a kondicionálu např. při vyjádření vůle mluvčího (*jedl bych*).

Původce modality může být:

- ✓ Živé individuum, které je zároveň původcem děje – děj je vyjádřen infinitivem, např. *Smím tě políbit?*
- ✓ Živé individuum, které není původcem děje, je odlišné od osoby původce – např. *Jana smí jít ven.*
- ✓ Objektivní okolnosti 3 druhy debitivu + 3 druhy permisivu, např. *Pavel nesmí být propuštěn z práce, protože je ve zkušební době.*

1.3.2.   *Modalita skutečností*

Prostřednictvím modalit skutečností můžeme vyjádřit, zda výpověď platí podmíněně či nepodmíněně. Ve větě je vyjádřena kategorií slovesného způsobu (v češtině indikativem a kondicionálem).

Pro vyjádření rozdílu mezi podmíněností a nepodmíněností v češtině použijeme opozici indikativu a kondicionálu. Pro děj, který je nepodmíněně platný, se užívá tvar indikativu. Děje podmíněně platné se dají rozdělit na realizovatelné (jinými slovy potenciální) a nerealizovatelné (ireálné), čemuž odpovídají dvě sady kondicionálů – tvary kondicionálu minulého a přítomného. Pro děj potenciální se užívá kondicionál přítomný, kdežto pro děj nerealizovatelný kondicionál minulý (v dnešním českém jazyce je typické užití i zde kondicionál přítomný, tudíž nemožnost děje se musí vyjádřit jinými prostředky, jako je třeba příslovečné určení, dále může také vyplývat z předchozího kontextu či mimojazykových znalostí).

1.3.3.   *Modalita postojová*

Modalita větná, nebo také postojová, ukazuje komunikační záměr mluvčího (konstitutivní složka komunikační funkce výpovědi). Vyjádřená bývá nejčastěji pomocí imperativu, interpunkce či slovosledu.

Modalita postojová určuje charakter věty ve smyslu, zdali se jedná o přání, rozkaz, otázku či jiné, vyjadřuje její komunikační funkci. Jak už bylo řečeno, tento druh modalit je vlastní každé větě jako celku. Jednotlivé nezávislé predikace (popřípadě i predikace závislé) mají v rámci propozice schopnost poskytnout této propozici (s několika takovými nezávislými predikacemi) různou větnou modalitu.

Jako způsob vyjádření větné modalit můžeme uvést v psané formě především slovesný způsob (v nezávislé predikaci), koncové interpunkční znaménko (interpunkce na konci věty), slovosled, tázací slovo (jako je příslovce či zájmeno) a také částice *kéž*, *necht'*, *ať*. Co se týče mluveného slova, větná modalita bývá vyjádřena zvláště intonací (spadá do prozodických rysů).

Tento druh modalit se dále vyčleňuje do dalších pěti skupin: oznamovací (vyjádřena indikativem nebo kondicionálem), tázací (indikativ nebo kondicionál), imperativní (imperativ), přací (indikativ nebo kondicionál), zvolací (indikativ).

1.3.4. *Modalita jistotní*

Modalita jistotní ukazuje komunikační záměr mluvčího, tedy jak moc si je mluvčí jistý tím, co říká. Pro její užití slouží především lexikální prostředky, sloveso být + adjektiva modální (např. *je možné, je pravděpodobné*) a další vybraná slovesa (např. *mínit, předpokládat, pochybovat, zdát se*) a modální částice.

1.4. *Postoje*

Další možnosti dělení nabízí pohled Miroslava Grepla a Petra Karlíka v publikaci *Skladba češtiny*, kteří druhy modalit nazývají postoji. Stejně jako modalitu lze dále dělit podle jejích druhů, také postoje jsou klasifikovány. Lingvisté se však nemohou stále shodnout na jednotném dělení, obecně se však vyčleňují čtyři základní postoje, a to:

1) **postoj jistotně modalitní** (epistemický), který vyjadřuje, jak moc si je mluvčí jistý sdělovanou skutečností. Např. *Je to určitě ona. / Je to nejspíš ona....*

2) **postoj preferenční**, označující postoj vůle, ochoty, zájmu atd. Sděluje, zdali dojde k uskutečnění obsahu výpovědi, či ne. Např. *Rád bych vám/chtěl bych vám/ jsem ochoten vám uvařit kávu.* (M. Grepl a P. Karlík, 1998, str. 479)

3) **postoj hodnotící** (evaluativní) má za úkol hodnotit obsah výpovědi. Např. *Těší mě, že jste přišel – Mrzí mě/Je špatné, že jste nepřišel.* (M. Grepl a P. Karlík, 1998, str. 479)

4) **postoj emocionální**, kterým se dá vyjádřit např. údiv.

1.4.1. *Prostředky k vyjádření postoje*

Podle tohoto rozdělení můžeme vyjádřit postoje v první řadě **postojovými predikátory**, které se nachází ve větě hlavní, přičemž obsah ve větě vedlejší + spojky *aby, že, jak*; dalším prostředkem jsou **postojové částice**, např. *patrně, asi, nejspíš*, a jim povahou podobné výrazy jako *škoda že; myslím* atd. K vyjádření postoje můžeme použít ale i **modální slovesa a syntaktické konstrukce**.

Dále bych se chtěla věnovat charakteristice jednotlivých postojů podle již zmiňované publikace.

Jako první budu odkazovat na postoj jistotně modalitní, kterým, jak už jsme si uvedli, mluvčí vyjadřuje míru pravděpodobnosti obsahu výpovědi a do jaké míry se on

sám s obsahem ztotožňuje, popřípadě zbavuje zodpovědnosti za správnost uvedených informací.

Pro konkrétně tento druh postoje se užívají **modální částice** (např. *určitě, zřejmě, zaručeně, patrně...*) a **postojové predikátory**, tudíž výpověď je tvořena souvětím podřadným, např. *Zdá se mi pravděpodobné, že to udělal*. Existuje nepřeborné množství výrazů užívaných jako postojové predikátory a to včetně frazeologismů, např. *vsadím se; nic bych za to nedal, že...* V češtině se též po některých výrazech, podle Grepla např. *je vyloučeno, pochybuji*, a po slovesech v záporu dá použít také kondicionál: *Pochybuji, že zrovna on to udělal (by to udělal) naschvál*.

Epistemický postoj v sobě nese určité hodnoty. Mluvčí si buď může být naprosto jistý svým výrokem, potom se jedná o plnou jistotu mluvčího o platnosti obsahu výpovědi. Většinou se ve výpovědi nevyjadřuje. Dalšími hodnotami jsou vysoký stupeň přesvědčení o platnosti (vyjádřeno výrazy „*jsem přesvědčen, že...*“/neplatnosti („*pochybuji, že...*“); střední stupeň přesvědčení o platnosti (jistota nad 50% vyjádřena jako „*myslím, že...*“)/neplatnosti (jistota 50% a méně vyjádřena jako „*nemyslím, že...*“). Na závěr existuje také nízký stupeň přesvědčení mluvčího o platnosti, kde má jistota hodnotu asi 50% a vyjadřuje se slovy „*je možné, že...*“. „Představuje hodnotu specifickou: mluvčí totiž nejenže vyjadřuje „padesátiprocentní“ jistotu o platnosti (pravdivosti): (+o) nebo (-o), ale zároveň jakoby připouští možnost současné platnosti jak (+o), tak (-o). Na to ukazuje fakt, že věta „*Je možné, že se urazil.*“ může být doplněna větou „*(Ale) je (také) možné, že se neurazil.*“ aniž se takové spojení pocítuje jako rozporné. Proto právě tato hodnota jistotní modalit je presupozicí a východiskem pro výpovědi s funkcí otázky.“ (M. Grepl a P. Karlík, 1998, str. 482)

Jistotní modalita se člení na úplnou (totální) a částečnou (parciální). Jistotní modalita totální znamená, že jistotně modalitní operátory zasahují kontextově nezapojený predikátový výraz, jakožto kontextově nezapojenou část výpovědi. Např. *Co dělá váš ředitel? – Náš ředitel nejspíš odjel na jednání.*

Naopak jistotní modalita parciální znamená, že jistotně modalitní postoj zasahuje jen nezapojenou část výpovědi (zároveň predikátový výraz je kontextově zapojen). Např. *Kam odjel váš ředitel? – Náš ředitel odjel nejspíš na jednání.*

Jak jsme již uvedli, dalšími prostředky k vyjádření epistemické modalidy jsou **modální slovesa**, která taktéž sdělují různé stupně přesvědčení mluvčího. Opět zde najdeme vysoký stupeň přesvědčení mluvčího o platnosti, pro nějž se uplatňuje sloveso *muset*, např. *Muselo se mu něco stát*. Sloveso *muset* společně s negovaným infinitivem nebo záporným slovesem moci s kladným infinitivem se užíje také v případě, že chceme vyjádřit vysoký stupeň přesvědčení o tom, že se něco nestalo, např. *Musel mu tu informaci nesdělit*. Když si naopak nejsme jisti o platnosti, poslouží nám slovesa *moci* a *nemuset*, přičemž mohou mít formu kondicionálu, např. *Může se mýlit*.

Nakonec bych uvedla také prostředky gramatické, jako například budoucí čas pro nejisté tvrzení (*Touto dobou už tam nikdo nebude.*), použití částic, které byly původně spojky, pro vysoký stupeň přesvědčení (*Že by mu to neřekli!*; *Aby prodával motorku!?*)...

Dalším postojem je postoj preferenční, který nám ukazuje, zdali popřípadě jak moc je mluvčí zainteresován na tom, aby se uskutečnily cíle, s jakými jsou výpovědi realizovány. Standardní možností vyjádření postoje jsou predikátory druhu „*chci, chtěl bych*“ a jim podobné fráze typu „*mám zájem, rád bych*“. V rámci této kategorie je zvláštním výpovědním typem postoj přací. Dále se zde setkáme s postojem ochoty, zájmu.

Třetí postoj, evaluativní, je postoj, kterým mluvčí zaujímá kladný nebo záporný přístup k obsahu výpovědi. Vyjadřuje se souvětými výpovědními formami s hodnotícími predikátory v hlavní větě (*je skvělé, že...*), se slovesnými predikátory (*těší mě, že...*); výpovědními formami s hodnotícími částicemi (*Bohužel je to jinak.*), infinitivními výpovědními modifikáty (*Takhle utrácet!*), výpovědními útvary s preskriptivní užitým modálním slovesem (*Měl jsi zůstat doma.*), konvencionalizovanými výpovědními formami s iniciálními částicemi (*ještě že, bohudík že...*).

Emocionální postoj se vyjadřuje intonací, na komunikační funkci výpovědi se spíš navrhuje. Jako čistě emocionální postoj je uváděn údiv, překvapení mluvčího nad sdělovanými fakty, nad otázkami či návrhy. Vyjadřuje se souvětými strukturami s odpovídajícími postojovými predikátory ve větě hlavní (*Překvapuje mě, že to nám to neřekl.*), osamostatněnými vedlejšími větami a zvolací intonací (*Jak je to hezké!*), podivovými otázkami (*Vy jste ještě neobědvali?*), osamostatněnými vedlejšími větami s *že* a se stoupavě-klesavou kadencí (*Že mu na to nic neřekl?*), útvary s iniciálními částicemi

(*Copak žes nikam nešel a zůstal doma?*), opakovanými rematickými výrazy z překvapivých výpovědí přecházejících (*Anna tu zkoušku nesložila. – Nesložila?!*).

2. *Modalita v italštině*

Pro románské jazyky jsou modus a čas nejdůležitější morfologickou kategorií, protože vytvářejí predikaci, jejímž nositelem je sloveso, které je centrálním prvkem věty. Sloveso ale musí nést určitý druh modality.

„Tři základní složky lidské psychiky – rozum, vůle a cit – motivují vznik pěti základních modálních významů (B. Zavadil a P. Čermák, 2010, str. 249):

Rozum	modální význam reálný/modální význam potenciální
↕	modální význam tázací
Vůle	modální význam volní
Cit	modální význam hodnotící

Modální význam reálný definuje výpověď jako reálnou, naproti tomu potenciální vymezuje výpověď jako představu v mysli. Modální význam tázací označuje výpověď jako požadavek k potvrzení nebo doplnění informací a navíc je zde zkombinovaná rozumová a volní složka. Ve volním modálním významu je výpověď charakterizována jako předmět vůle. Rozlišena je zde ještě subjektivita (přání...) a objektivita (nutnost). V modálním významu hodnotícím je výpověď objektem hodnocení s různým stupněm emocionálnosti.

2.1. *Modalita v rámci výpovědi*

Rovina výpovědi je nejzákladnější syntaktická rovina. Modalita se v této rovině vyjadřuje suprasegmentálními prostředky, jako je intonace. Poněvadž jakákoliv řečená výpověď se realizuje v rámci určité intonační linie. Dále může být modalita uskutečněna též lexikálními prostředky výpovědní modality. Jak prostředky suprasegmentální, tak lexikální jsou jedinou možností pro nevětné výpovědi.

2.2. *Modalita v rámci věty*

V rámci věty se vedle prostředků výpovědní modality uplatňují ještě prostředky, které jsou vázané na „verbo finito“, slovesné způsoby. „Modus je funkce spočívající

v morfologickém vyjádření určitého modálního významu.“ (B. Zavadil a P. Čermák, 2010, str. 251)

V italštině se objevují čtyři mody – indikativ pro vyjádření modálního významu reálného (*Mio figlio studia.*), kondicionál pro modální význam potenciální (*Mio figlio studierebbe.*), imperativ pro modální význam volní (*Studia, figlio!*) a konjunktiv pro modální význam non-reálný, tedy potenciálního a volního, (*Magari studiasse!*). (B. Zavadil a P. Čermák, 2010, str. 250)

Vedle těchto čtyř významů ještě nebyly kategorizovány další dva, které využívají prostředků významů již uvedených. Jedná se o probabilitiv (modální význam potenciální probabilitivní a modální význam potenciální kondicionální). První z nich stojí na pomezí mezi reálností a potenciálností, např. *Ora Giovanni stará gia a casa*, kde se užívá futurum, ale věcně se vyjadřuje domněnka. Druhý nastává v případě, že děj predikátoru je imaginární a závislý na uskutečnění nějakého předpokladu, např. *Giovanni uscirebbe, se avesse tempo*. Druhým z nich je deziderativ, který je funkčně podobný imperativu, ale není u něj jasně určené, komu je projev vůle adresován, stejně tak agens není adresátem výpovědi, např. *Che parta*.

Dvěma charakteristikami slovesných modů, na které bychom neměli zapomínat, jsou rovina organizační výstavby výpovědi (modus uplatňující se jak ve větě jednoduché, tak v souvětí) a závislost nebo nezávislost sémantická (např. závislost modu na určitém lexikálním významu). Existují mody, které je možno použít jen v nezávislé větě. Ty spadají do kategorie modů větných (imperativ a deziderativ). Naproti nim stojí mody souvětěné (indikativ, probabilitiv, kondicionál, subjunktiv), které najdeme v rámci podřadného souvětí ve vedlejší větě.

Modální významy non-reálné se spojují nejen s významy temporálními, ale i s některými ze tří prvků vnitřní modální diferenciacce. Vyjadřujeme jimi různou úroveň možnosti realizace děje. Spadají sem významy faktibilní (otevřená možnost uskutečnění), eventuální děj i možnost jsou potenciální) a ireálné (uzavřená možnost realizace).

2.3. Modalita v rámci souvětí

Vyjádřit modalitu v rámci souvětí je obtížnější než v rovině věty. Hlavní rozdíly tkví ve způsobu vyjádření modalit v rámci souvětí hypotaktického a parataktického. V souvětí souřadném máme možnost se setkat pouze s větnou a výpovědní modalitou.

Máme zde v jedné výpovědi dvě a více hlavních vět, neexistuje zde žádná společná souvětňá modalita, tudíž je souvětí souřadně modálně heterogenní. Naproti tomu stojí souvětí podřadné, kde existuje ještě další typ modality, a to modalita souvětňá. Ta bývá zpravidla vyjádřena dvěma druhy souvětňých modálních konstrukcí – lexikálně-souvětňou, např. *Voglio che ti senta felice*; morfologicko-souvětňou, např. *Lei si rida perché si sente felice*. Modalita celého souvětí se řídí podle modalit věty hlavní, což značí, že vedlejší věta nemá vlastní výpovědní modalitu, poněvadž sama o sobě nevytváří samostatnou výpověď. Kvůli tomu je podřadné souvětí označováno za modálně homogenní. K vedlejší větě je třeba ještě doplnit, že se v rámci souvětňé modality vytváří navíc třetí vrstva prostředků lexikálně-syntaktických. Určují se podřadná souvětí dvou druhů – souvětí přímo modální a souvětí nepřímě modální.

2.3.1. ***Souvětí přímo modální***

V tomto druhu souvětí se uplatňuje lexikálně-souvětňá modální konstrukce, je kombinováno s vedlejší větou obsahovou. Modální význam je v rámci predikátu hlavní věty (modální části) vyjádřen lexikálně, zatímco ve větě vedlejší modální kongruencí/mluvnickou shodou, např. *Giovanni vuole che Anna esca*. V hlavní větě se indikativem označuje nějaký modální postoj osoby, o které se mluví. V rámci vedlejší věty (dikta) je konjunktivem vyjádřena realita, ke které se váže daný modální postoj.

Použití příslušného modu se orientuje podle opozice „reálnost“ a „non-reálnost“. Modální význam reálný akceptuje ve vedlejší větě jako modus indikativ, který je stejně jako v samostatné větě zaměnitelný s jiným modem. Co se týče non-reálného významu, je vždy třeba užít konjunktiv. Ale i zde jsou rozdíly, u modálního významu volního je vyžadován pouze konjunktiv, zatímco u hodnotícího neexistuje tak striktní pravidlo dodržet modální kongruenci, a to když chceme podtrhnout, že děj věty je reálný, např. *É inaspettato che parta per Milano*. x *É inaspettato che parte per Milano*. U modálního významu potenciálního došlo k uvolnění modální gramatické shody.

Existují výrazy, které vyžadují modální kongruenci, a takové, které ji nevyžadují.

1) **výrazy** (lexikálně modální) s **reálným modálním významem**, které jsou nekongruenční, za předpokladu, že se uplatní v kladném tvaru v oznamovací výpovědi. V diktu se u nich vyskytuje indikativ, kondicionál, konjunktiv lexikálně-větný a probabilitiv.

Patří sem slovesa sdělení – „verba dicendi“ a „verba declarandi“. První z nich označuje rozličné možnosti sdělení informace. Jejich modální význam není striktně určen. Podle použití ve větě buď označují oznámení skutečnosti, nebo projev vůle.

Použitím indikativu v diktu vyjadřujeme oznámení skutečnosti, např. *Dico che Anna va all'università*. Naproti tomu konjunktivem ve vedlejší větě v souvětí „*Dico che Anna vada all'università*,“ je jasně poukázáno na skutečnost, že si mluvčí přeje, aby agens vykonal jeho vůli.

Druhé z uvedených se používá pro oznámení skutečnosti, jejíž modální význam můžeme označit za naprosto reálný. Logicky se tedy nemohou použít tam, kde chceme vyjádřit vůli, a ve vedlejší větě nesmí být konjunktiv. Např. *Annuncio che Anna parta per Londra*.

Do kategorie výrazů s modálním významem reálným řadíme také slovesa duševní činnosti, „verba sentiendi“. Z této skupiny je možné vydělit „**verba intelligendi**“, což jsou slovesa používaná k označení duševního vnímání a myšlení, (*considerare, intendere, pensare, atd.*) „**verba sciendi**“, řečená také jako slovesa vědění, (*sapere, essere informato...*) a „**verba putandi**“, což jsou slovesa vyjadřující domněnky a přesvědčení, (*credere, opinare, supporre, giudicare...*). Vyřešit, k jakému z poddruhů určité sloveso náleží, není vždy snadné, ale protože se díky příslušnosti k jedné velké skupině výrazů s modálním významem reálným chovají stejně, z modálního hlediska nejedná až o tak závažný problém.

Třetí kategorií v této velké skupině výrazů jsou slovesa smyslového vnímání, „verba percipiendi“, např. *ascoltare, guardare, sentire, vedere...*

Zapomenout bychom neměli ani na neosobní výrazy reálnosti, které sdělují jistotu o uskutečnění děje, např. *é vero, é evidente, é visibile, é ovvio, é che, é sicuro, é realtà, é chiaro, é fuor di dubbio...É fuor di dubbio che no dice la verità*. A také na neslovesné výrazy jistoty, jako např. *la certezza di che. Ho l'assoluta certezza di non essere un numero due*.

2) **Modálně-lexikální výrazy s modálním významem potenciálním**, které specifikují děj ve výpovědi jako domnělý, pomyslný. V případě, že existuje „jistota o realizaci děje diktálního slovesa“ (B. Zavadil a P. Čermák, 2010, str. 261), chovají se jako nekongruenční, tzn., že ve vedlejší větě se objeví indikativ, kondicionál, probabilitiv či

lexikálně-větný konjunktiv, např. *Giovanni spera che Anna andrà/andrebbe/sarà andata/vada all'università.*

Použitím souvětňě kongruenčního konjunktivu lze vyjádřit, že si nejsme jistí o uskutečnění děje ve větě vedlejší. Na základě tohoto rozlišení, kdy použít konjunktiv a kdy indikativ, se vydělují výrazy lexikálně modální „kongruenční“ a „nekongruenční“.

K těm patří v první řadě vlastní výrazy potenciálnosti. Jedná se o slovesa nebo spojení použitá v hlavní větě, která svým významem evokují různé stupně jistoty, nebo nejistoty týkající se realizace děje uvedeného ve vedlejší větě. Jejich příkladem může být *fidarsi, dubitare, é inammissibile, é probabile, intuire* a mnohá další. Další kategorií jsou výrazy v záporu a otázce. Výrazy s modálním významem reálnosti zde získávají význam potenciálnosti a opět se používá kongruenční konjunktiv. Např. *Non affermo che Lucia si sposi.*

3) Třetím druhem výrazů jsou **modálně-lexikální výrazy s modálním významem volným**. Jejich hlavním atributem je skutečnost, že ve vedlejší větě vždy vyžadují kongruenční konjunktiv. Také je je možno rozdělit do dvou kategorií, do první spadají výrazy vyjadřující vůli pojatou subjektivně, dále rozdělené mezi výrazy žádací typu *chiedere, pregare, supplicare*; výrazy přací typu *desiderare, ordinare, comandare, volere*; výrazy intenční typu *sforzarsi, tentare, intendere, avere l'intenzione*. A do druhé výrazy vyjadřující vůli pojatou objektivně, kam patří výrazy nutnostní (*é necessario, bisogna, occorre*).

4) A konečně čtvrtým typem jsou **modálně-lexikální výrazy s modálním významem hodnotícím**. Přestože jsou většinou kongruenčního charakteru, v případě, že děj vedlejší věty bude reálný, používá se nekongruenční modus. V této kategorii najdeme slovesa jako *pentirsi, arrabbiarsi, stizzirsi, invidiare*, a spojení *essere soddisfatto, essere grato, essere disperato* atd.

Naproti souvětím přímo modálním stojí modální konstrukce s infinitivem (klauzurní modální konstrukce), jejichž diktum je nevětné. Tyto konstrukce se uplatňují pouze tehdy, když je podmět hlavní i vedlejší věty, nebo objekt hlavní věty se subjektem dikta, totožný. V opačném případě nelze diktum takto zkrátit. Syntakticky se nejedná o souvětí, nýbrž o větu jednoduchou. Např. *Voglio viaggiare. Puoi entrare*. Konstrukce se objevují vždy po modálních slovesech.

2.3.2. *Souvětí nepřímě modální*

„Jsou to spojková podřadná souvětí s vedlejší větou okolnostní a také podřadná souvětí s vedlejší větou přívlastkovou uvozenou vedlejší větou vztahnou.“ (B. Zavadil a P. Čermák, 2010, str. 267) Věta složená má za úkol pojmenovávat modální významy, v souvětí nepřímě modálním tato funkce chybí. Věta vedlejší je zcela nezávislá na větě hlavní. Spojky a relativa vyjadřují logické vztahy mezi myšlenkovými obsahy, tudíž jsou modální významy druhořadé. „Modalita se v takové vedlejší větě vyskytuje vlastně jenom proto, že jejím predikátorem je verbo finito, které vždy musí kategorii modu nějak vyjadřovat.“ (B. Zavadil a P. Čermák, 2010, str. 267)

Slovesné mody se častokrát používají formalizovaně, což znamená, že pro daný modální význam, který logicky vyplývá z daného vztahu, se vybere a použije jiná modální forma, než je pro daný případ obvyklé. Pro určení modu není prvořadá výrazová forma, důležitější je charakter modálního významu, které chceme v tom konkrétním souvětí vyjádřit.

Podobnou povahu jako souvětí nepřímě modální v sobě nese i souvětí asyndetické (bezespoječné) se vztahnou větou. Modus je v diktu opět sémanticky nezávislý, ale syntakticky závislý. Další věcí je, podle toho, zdali vnímáme děj ve vedlejší větě jako reálný nebo non-reálný, také antecedent je buď určitý (nám známý), nebo neurčitý (blíže neznámý; což znamená, že nevíme, zdali existuje). A tak v příkladu *Cerco un dizionario che lo spiega* (*Hledám slovník, který to vysvětluje.*) (B. Zavadil a P. Čermák, 2010, str. 269), najdeme ve vedlejší větě význam reálný a v hlavní větě antecedent určitý. Že se jedná o skutečnou věc, která existuje, poznáme podle použití indikativu. Naproti tomu ve větě *Cerco un dizionario che lo spieghi* (*Hledám slovník, který by to vysvětloval.*) (B. Zavadil a P. Čermák, 2010, str. 269), nevíme, zdali takový slovník vůbec existuje, tudíž se použije konjunktiv, který evokuje možný děj, antecedent neurčitý, modální význam potenciální faktibilní. Z toho vyplývá, že pro správné použití je nutné uvědomit si, zdali je děj reálný, nebo non-reálný.

3. Lexikální prostředky k vyjádření epistemické modality

V následující kapitole se zaměřím na lexikální prostředky, které se používají pro vyjádření epistemické modality, která je ústředním tématem mé bakalářské práce.

Jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, modalitu jistotní lze vyjádřit lexikálně, a to:

- ✓ **epistemickými predikátory** (tedy přímo slovesy) např. *pochybovat, soudit, zdát se, předpokládat,*
- ✓ **epistemickými partikulemi** (větná adverbia) např. *zřejmě, asi, stěžl, bezesporu, prý,*
- ✓ **víceslovnými výrazy** podobného významu jako mají epistemické partikule, např. *podle všeho, jak to vypadá,*
- ✓ **modálním slovesem**, např. *Už tam musí být.,*
- ✓ **slovesem** být společně s modálním adjektivem, např. *je jisté, je vyloučeno.* Tato kategorie může spadat také pod epistemické predikátory.

3.1. Epistemické predikátory

Kategorii epistemických predikátorů nyní ponecháme stranou, poněvadž o ní jsem psala již v dřívějších kapitolách. K připomenutí jen poznamenám, že se jedná o široký repertoár slovesných prostředků, s jejichž pomocí mluvčí sděluje, jaký stupeň jistoty nese jím pronesená výpověď. Výpověď se tak nese od plného přesvědčení o pravdivosti výpovědi, přes vysoký, střední nebo nízký stupeň až k naprosté nejistotě o její pravdivosti. Jedná se o slovesa jako *sapere, credere, pensare, intendere, affermare, dubitare, supporre, presumere, giudicare, considerare, sembrare, immaginare* a mnohá další.

3.2. Větná adverbia

Co nás zde bude zajímat nejvíce, je druhá kategorie pojednávající o epistemických partikulích, nebo také jinak větných adverbích. Ta jsou za určitých okolností volně

zaměnitelná s epistemickými predikátory. Dále je nutno uvést, že jsou to vsuvky, tudíž nevstupují do syntaktických vztahů v rámci věty. Jak je vidět nyní a jak se ještě ukáže v následující podkapitole, hranice pojmu adverbium jsou poněkud nejisté.

Stejně jako v českém, i v italském jazyce náleží adverbia k neohebným slovním druhům upravujícím, zpřesňujícím nebo specifikujícím buď význam celé věty, nebo význam slov, v blízkosti jichž se nachází. V italštině se příslovce z hlediska morfologie dělí na „avverbi lessicali“ (např. *forse, presto*) a „avverbi derivati“ (*eventualmente, certamente*) vytvořené za pomoci sufixu. Pro vyjádření epistemické modalit se z obou kategorií užívají takzvaná „avverbi di frase“ – „avverbi modali/opinativi“, v jiné terminologii také „avverbi di giudizio“. Ta se dají rozdělit na základě významu, kterým objasňují potenciální logicko-sémantický význam věty. Mohou určovat stupeň pravdivosti výpovědi nebo hodnotit určitou skutečnost, např. *Questa é la chiave del cancello, presumibilmente. Stranamente, Giovanni mi ha parlato di te.* (L. Renzi – G. Salvi – A. Cardinaletti (ed.), 1991, str. 384).

Tato adverbia se vztahují k větě jako celku, vyjadřují se k jejímu obsahu, pravdivosti. Ze sémantického významu adverbia pak odvozují své syntaktické a pragmatické vlastnosti. Sémantické vlastnosti větných adverbií z hlediska sémantiky věty je proto v souladu s:

- ✓ S typem věty, ve které se mohou vyskytovat;
- ✓ S jejich syntaktickými příslušností/vlastnostmi;
- ✓ S ilokuční silou, jim přidruženou
- ✓ S jejich rozvržením z hlediska věty.

(L. Renzi – G. Salvi – A. Cardinaletti (ed.), 1991, str. 384-385)

Některá příslovce, jako je např. *chiaramente* či *gentilmente*, které se používají jako „avverbi di frase“, jsou původně „avverbi di predicato“ (příslovce, které mohou pozměňovat celé slovesné syntagma). Srovnejme např. *Piero ha esposto chiaramente le sue idee*; kde je *chiaramente* „avverbio di predicato“ s „avverbio modale“ – *Paola chiaramente non ha piú ottenuto l'incarico.* (L. Renzi – G. Salvi – A. Cardinaletti (ed.), 1991, str. 385-386).

Následující příslovce jsou větná adverbia používaná k vyjádření modalit epistemické: *probabilmente, evidentemente, presumibilmente, forse, certamente,*

provatamente, chiaramente, indubitabilmente, ovviamente, verosimilmente, francamente, necessariamente, obbligatoriamente... Tato příslovce vyjadřují postoj mluvčího, který zaujímá k vlastnímu tvrzení. I adverbia vyjadřující jistotu upozorňují pragmaticky na problematiku otázky stupně pravdivosti výpovědi.

Mohou se objevit v různých typech uvozovacích vět, např. *Ovviamente, Giovanni è arrivato*. Avšak modální slovesa se mohou objevit i ve větách performativních, což jsou věty, v nichž najdeme přísudek, kterým mluvčí nejen vyjadřuje, ale zároveň také uskutečňuje jím zamýšlený komunikační záměr. Příkladem takové věty je *Chiaramente, arrivo*. Je třeba říci, že modální příslovce nelze použít v otázkách nebo v rozkazovacích větách. Také v případě, kdy předchází tato příslovce sledu souřadných vět, mohou rozšířit svůj vliv na všechny členy jsoucí v souřadném vztahu, např. *Probabilmente Paola ha rinunciato alla sua escursione, e (probabilmente) Sofia al suo viaggio*. (L. Renzi – G. Salvi – A. Cardinaletti (ed.), 1991, str. 396)

„Avverbi di giudizio“ mají tři kategorie, a to „avverbi di affermazione“ (*certamente, proprio, sicuramente*), „avverbi di negazione“ (*neppure, non, neanche, nemmeno*) a „avverbi di dubbio“ (*eventualmente, forse*). Nejčastěji užívaným příslovcem z kategorie „avverbi di giudizio“ je záporné příslovce *non*. Použití *non* představuje základní podmínku pro přetvoření kladné věty ve větu zápornou, např. *Ho fame. -> Non ho fame* (L. Serianni, 2007, str. 505). Příslovce *non* je vždy kladeno před negované sloveso. Příslovce *non* může mít ale i frazeologickou funkci, a to ve větách zvolacích (např. *Che cosa non hanno fatto gli amici per salvarlo!*) či předmětných uvozených slovesem *temere* nebo jím podobným (např. *Le misure di sicurezza sono state intensificate nel timore che il prigioniero non scappi* (M. Dardano a P. Trifone, 2006, str. 344). Příslovce *neppure, neanche a nemmeno*, pokud následují sloveso, se kombinují ve větě s příslovcem *non*, např. *Non lo voglio nemmeno vedere*. Když sloveso předchází, není dalšího záporu třeba, např. *Nemmeno lo voglio vedere*.

Sì a *no* mají ve skutečnosti spíš nahrazující funkci, která odpovídá zájmenům. To znamená, že nejsou primárně určena k tomu, aby vymezila další gramatické jednotky (což je funkce vlastní příslovcům), ale naopak slouží k nahrazení celé věty, a tak jsou někdy označovány jako „avverbi olofrastici“. Např. *L'hai visto? – Sì (= l'ho visto) o No (= non l'ho visto)*. (M. Dardano a P. Trifone, 2006, str. 344)

Zápor ve větě, kde se nachází větné příslovce, neneguje toto příslovce, nýbrž celou větu. Zvláštní postavení v rámci negace ve větě mají příslovce *necessariamente* a *obbligatoriamente*. S příslovcem v pomlce/pauze/stojícím před větou a odděleným čárkou nemají věty s dvojnázností, jako v těch, kde příslovce má větný význam modální parentetický. Např. *Necessariamente, non noterai il cambiamento avvenuto*. (L. Renzi – G. Salvi – A. Cardinaletti (ed.), 1991, str. 394). Ale v případě, že tato příslovce zaujímají ve větě pozici za slovesem, vznikne věta dvojnázná. Příklad se může nacházet v okolí záporu, např. *non é necessario che...* Nebo může zápor tkvět ve významu příslovce, např. *é necessario che non...*

Jak už bylo řečeno, parentetické modální příslovce se nemohou objevit v otázkách. Neslučitelnost s tázacími větami může být vysvětlena neslučitelností mezi tím, že svým charakterem komentují nějaký čin nebo událost, a mezi kontextem otázky, ve které se zpochybňuje daná skutečnost nebo událost. To znamená, že se nelze zároveň zeptat a vyjádřit se k pravdivosti dané záležitosti, které se týká otázka.

Pokud je ale modální příslovce nositelem přízvuku/důrazu, může se v tázací větě objevit. V takovém případě vystupuje jako hlavní významový predikát, např. *Sicuramente lo farai?*

Dále je tu příslovce *forse*, které by se dalo označit za speciální případ, jelikož napovídá, že výpovědní hodnota v otázce neodpovídá skutečnosti. Tudíž je možné např. *Forse non sono venuti?*

Modální příslovce se mohou objevit i jako jediný člen a to jako odpověď na otázku, žádost nebo tvrzení. V uvedeném případě se používá *eventualmente*, *forse*, *può darsi*, *chissà*, *quasi quasi* nebo *probabilmente*. Co se týče stupně pochybnosti, *forse* a *chissà* leží na pomezí mezi ano a ne. *Può darsi* a *eventualmente* se svým významem spíše blíží kladné odpovědi. Nakonec zůstává *quasi quasi* a *probabilmente*, o kterých můžeme vypovědět, že se blíží daleko více k ano než předchozí dvě adverbia (G. Patota, 2006, str. 229).

Jiné členění nabízí například wikipedia.it, kde nalezneme tyto příslovce pod názvem „avverbi opinativi“, která jsou dále rozdělena do třech podskupin, a to:

- ✓ Příklad konstatování a jistoty – např. *certamente*, *esattamente*, *davvero*, *sicuramente*, *appunto...*;

- ✓ Záporná příslovce/příslovce záporu – např. *neppure, nemmeno, neanche ...*;
- ✓ Příslovce vyjadřující pochybnost – např. *forse, probabilmente, chissà, eventualmente...*

3.3. *Víceslovné výrazy podobného významu jako mají epistemické partikule*

Také se mohou vyskytnout příslovečné formy s větnou platností, jako třeba příslovečné slovní spojení, např. *A onor del vero, non conosciamo il colpevole dell'incidente*; nebo adjektivní syntagma, např. *Secondo me, Giovanni non é il colpevole*. Dalšími slovními spojeními jsou např. *di sicuro, di certo, neanche per idea, per l'appunto, senza dubbio*.

Praktická část

4. Adverbium forse a jeho české protějšky v paralelním korpusu

V praktické části bych se chtěla zaměřit pouze na jedno z adverbií, kterým je možné vyjádřit epistemickou modalitu ve větě, a to na *forse*. Jak už jsem uvedla v předchozí teoretické části, toto adverbium se v italštině řadí mezi tzv. „avverbi lessicali“ a dále pak náleží k „avverbi di giudizio“ a přesněji k „avverbi di dubbio“.

S příslovcem nyní budu pracovat v paralelním korpusu InterCorp, kde je možno nalézt při zadání Query Type: Basic 26 642 výskytů *forse*, a to jak v beletrii, tak i textech týkajících se práva Evropské Unie, nebo třeba titulků k filmům a seriálům.

Forse je do češtiny překládáno například jako:

- ✓ **možná** (Možná by se měla přece jenom zastavit a rozbalit tu krabici. = *Pensò che forse, dopotutto, era meglio fermarsi e aprire il pacchetto lì.*),
- ✓ **snad** (A sledovat je odtud je snad lepší? = *È forse meglio osservarli di qui?*),
- ✓ **patrně** (Musila tu být nějaká závažná příčina... Patrně jste věděl, že to byl donašeč, konfident četníků? = *Eppure il suo giudizio è esatto: e ci devono essere gli elementi di base... Forse lei sapeva che era una spia, un confidente dei carabinieri...*),
- ✓ **zřejmě** (Zřejmě to nepovažovala za vhodné, řekl Nuno Meneses de Sequeira, byl bych vám zavázán, kdybyste nechodil na pohřeb, obřad bude přísně soukromý. = *Forse non lo ha ritenuto opportuno, disse Nuno Meneses de Sequeira, le sarei grato se non venisse al funerale, sarà in forma strettamente privata.*),
- ✓ **nejspíše** (Nejspíše si užívá skvělé chvíle, když ještě není doma. = *Forse è a casa che gode perché io non rientro.*),
- ✓ **třeba** (Třeba je na Bahamách a brzy za ní přijde i paní Rossová. = *Forse è alle Bahamas con la sig. Ross.*),

- ✓ **pravděpodobně** (Přes síňácký plátno byly spuštěny závěsy a pod projekčníma dírama bylo odstraněno to matné sklo, pravděpodobně je vytáhli nahoru nebo odrolovali do stran, jako roletu nebo žaluzie. = *Lo schermo era ricoperto da tende e il vetro opaco sotto i fori della proiezione non c'era più, forse era stato tirato via o ripiegato ai lati tipo imposte o persiane.*),
- ✓ **ani ne tak** (Ani ne tak mně jako tobě! = *Forse fare felice te stessa piuttosto!*),
- ✓ **asi** (Asi bych jim měl poděkovat. = *Forse dovrei ringraziarli.*),
- ✓ **kondicionálem** (Takže jsem strýci a tetě řekl, že bych tu trumpetu ani nechtěl, a že kdyby klarinet vyhovoval jim, tak že bude vyhovovat i mně. = *Così dissi che forse non volevo la tromba, che forse mi andava bene anche il clarino, se loro preferivano.*)
- ✓ **Může být.**,
- ✓ **Může se stát.**,
- ✓ **celou větou uvozenou slovesem myslet si** (Politický motiv? Myslí si, že to má co do činění s Armény. = *Forse un armeno.*),
- ✓ **celou větou uvozenou slovesem domnívat se** (Chvíli jim potrvá, než si to srovnají, ale pak se domnívám, že existují lepší cesty, jak Američany přesvědčit, že je za to zodpovědný Irák. = *Ci vorrà forse del tempo perché tutti capiscano il nesso... Ci sono modi migliori per convincere gli americani che la responsabilità è degli iracheni.*),
- ✓ **spojením bylo by možné** (Bylo by tedy možné považovat zvolená opatření za první krok k cíli úplného odstranění těchto překážek vstupu do systému. = *Le misure proposte potrebbero quindi forse essere considerate un primo passo verso l'obiettivo della rimozione completa di questi ostacoli all'accesso ai regimi previdenziali.*),
- ✓ **v otázkách** (Cožpak se sami nešli zaregistrovat na prefekturu v Tours - a nedostavili se za několik dní opět, aby si na základě výzvy „vyzvedli papíry“? = *Non sono stati loro forse ad andare a registrarsi di persona alla prefettura di Tours, ritornandovi addirittura qualche giorno dopo, su invito, per “ritirare i loro documenti”?*)

atd.

Jak je patrné z předchozích příkladů náhodně vybraných z již zmiňovaného InterCorpu, pro překlad italského adverbia forse do českého jazyka se používá:

- ✓ z největší části též příslovci a modálních částic,
- ✓ gramatického vyjádření pomocí kondicionálu,
- ✓ nebo syntaktických prostředků.

5. *Korpus obecně*

5.1. *Korpusová lingvistika*

Pojem korpus je úzce spjat s korpusovou lingvistikou. Tato oblast lingvistiky souvisí s nástupem moderních informačních technologií a s rozvojem počítačů. Hlavním úkolem uvedeného oboru je vytvářet a zpracovávat jazykové korpusy v elektronické podobě a s jejich pomocí zkoumat jazyk. Jeho vznik se datuje do padesátých let minulého století. Hlavním popudem bylo zjištění amerických lingvistů ((Harris, Hill), že pro definování mluvnice přirozeného jazyka je nezbytné vytvořit korpus, kde by mohli přirozený jazyk sledovat. Jedním z nejvýznamnějších korpusů je „Survey of English Usage“, korpus založený britským jazykovědcem Randolphem Quirkem v roce 1959. Původně byl jen v papírové podobě, ale v současné době je již dostupný i v počítačové podobě. Dalším důležitým dílem je „Computation Analysis of Present-Day American English“, počítačový korpus zabývající se současnou americkou angličtinou, ve kterém jsou k nalezení pouze psané texty. Tento korpus byl započat Čechem Henrym Kucerou a Američanem W. Nelsonem Francisem na Brownově univerzitě.

S příchodem počítačů do domovů každého z nás došlo k rozkvětu toho oboru, tudíž v dnešní době existuje nepřehledné množství korpusů v různých jazycích. Korpusová lingvistika je chápána jako obor zabývající se širokým spektrem produktů jazykové soustavy a schopností jeho tvůrců s cílem porozumět obecnějším pravidlům jazyka. Její výsledky podpoří vznik nových a kompletnějších gramatik založených na zkušenosti a přesnějších slovníků v elektronické podobě.

5.2. *Korpus*

Podle definice Františka Čermáka jde o „vnitřně strukturovaný, unifikovaný a obvykle i oindexovaný a ucelený rozsáhlý soubor elektronicky uložených a zpracovávaných jazykových dat většinou v textové podobě, organizovaný se zřetelem k využití pro určitý cíl.“ (F. Čermák, 1995, s. 119 - 140)

„V současnosti se korpusem rozumí rozsáhlý vnitřně strukturovaný a ucelený soubor textů daného jazyka elektronicky uložený a zpracováváný.“ (K. Pala, 1996, s. 8-11)

Základem korpusu je významný objem dat, který se dále zpracovává, klasifikuje, analyzuje a nakonec vyhodnocuje za pomoci různých softwarových nástrojů. Dnes jsou korpusy koncipovány podle funkce, kterou mají plnit, a podle toho, komu mají primárně sloužit (např. pro lexikografy, sociology, tvůrce učebnic...). Předpokladem pro sestavení korpusu je:

- ✓ zachování přirozené kontextové podoby a použití jazykových dat v daném korpusu, aby bylo možno je zkoumat a vydedukovat z nich další závěry;
- ✓ velký objem dat pro zredukování nebezpečí, že by mohla nastat převaha okrajových jevů nad primárními a charakteristickými;
- ✓ značný objem dat jako předpoklad reprezentativnosti.

Většina korpusových dat pochází z psaného jazyka. Poměr výskytu psaného jazyka vůči mluvené řeči v korpusech je 9:1, poněvadž druhá možnost je z důvodu přepisování magnetofonových nahrávek do počítačů finančně náročnější. Pro získání dat z psaných textů se používá konverze ze sázecích disket a pásek, techniky OCR (techniky, za jejichž pomoci se digitalizuje text), nebo manuální přepis textů do počítače. Pro uložení výsledku slouží mezinárodní ASCII formát.

Korpusy lze rozdělit do několika kategorií. Elementární rozdělení je na korpusy jazyka mluveného a korpusy jazyka psaného. Dále existují korpusy synchronní, především korpusy soudobého jazyka, které nám ukazují jazyk v určitém časovém údobí, ve kterém se jazyk prezentuje jako neměnný systém. Naproti stojí korpus diachronní, který na textech z širší časové periody ukazuje vývoj jazyka. Dalším druhem je korpus referenční, který se v průběhu času nemění, nepřibývají nové příspěvky, a proto nám dodává stále ty samé výsledky. Opakem je nerefereční korpus, který se v průběhu času aktualizuje (zhruba jednou ročně). Nakonec existuje dělení na základě jednojazyčnosti či vícejazyčnosti korpusu. Vícejazyčný korpus je označován jako korpus paralelní, ve kterém najdeme tytéž texty zobrazené vedle sebe ve více jazycích.

6. Paralelní korpus InterCorp

Jedním z českých paralelních korpusů je právě InterCorp, který je součástí Českého národního korpusu. Jedná se o akademický projekt, který byl v roce 1994 založen při Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, podílejí se na něm nejen pedagogové, ale i studenti. V současné době je spravován Ústavem Českého národního korpusu a ve spolupráci s Ústavem teoretické a počítačové lingvistiky. Český národní korpus nabízí širokou škálu – korpusy psané synchronní, korpusy mluveného jazyka synchronní, jeden korpus psaného jazyka diachronní a konečně psané korpusy cizojazyčné, kam do kategorie psaných paralelních korpusů spadá i InterCorp, se kterým se budu ve své práci dále zabývat. Obsahuje překlady z nebo do více než 30 jazyků. Pro práci nejen s tímto korpusem se využívá aplikace KonText, díky níž lze vyhledat jednoduché i složitější dotazy, a také InterText, což je editor zarovnaných paralelních textů.

Do korpusu se každý návštěvník musí nejdříve registrovat, teprve poté si databázi může prohlížet. Není třeba vlastnit žádný speciální software, vše je volně k dohledání přes webový prohlížeč. Poněvadž se jedná o korpus paralelní, vydávají jeho tvůrci každý rok novou verzi InterCorpu, ve které se samozřejmě zvětšuje množství textu anebo se mohou objevit i nové jazyky. Výhodou je, že starší verze jsou veřejnosti přitom stále přístupné ve své původní podobě, takže si každý může vybrat, s jakou chce pracovat. Právě kvůli dostupnosti starších verzí lze InterCorp od verze 6 označit za referenční. V současnosti je aktuální verze InterCorp 8.

Korpus obsahuje povětšinou texty beletristické povahy, tzv. jádro, a kolekce, což jsou texty, které byly automaticky zpracovány. Jejich nevýhodou je automatické zarovnání, které může způsobit, že si označené části přeloženého textu nebudou vzájemně významově odpovídat. Taktéž v kolekci nenajdeme všechny její texty, ale jen ty, pro které je i český překlad. Poskytovány jsou následující kolekce:

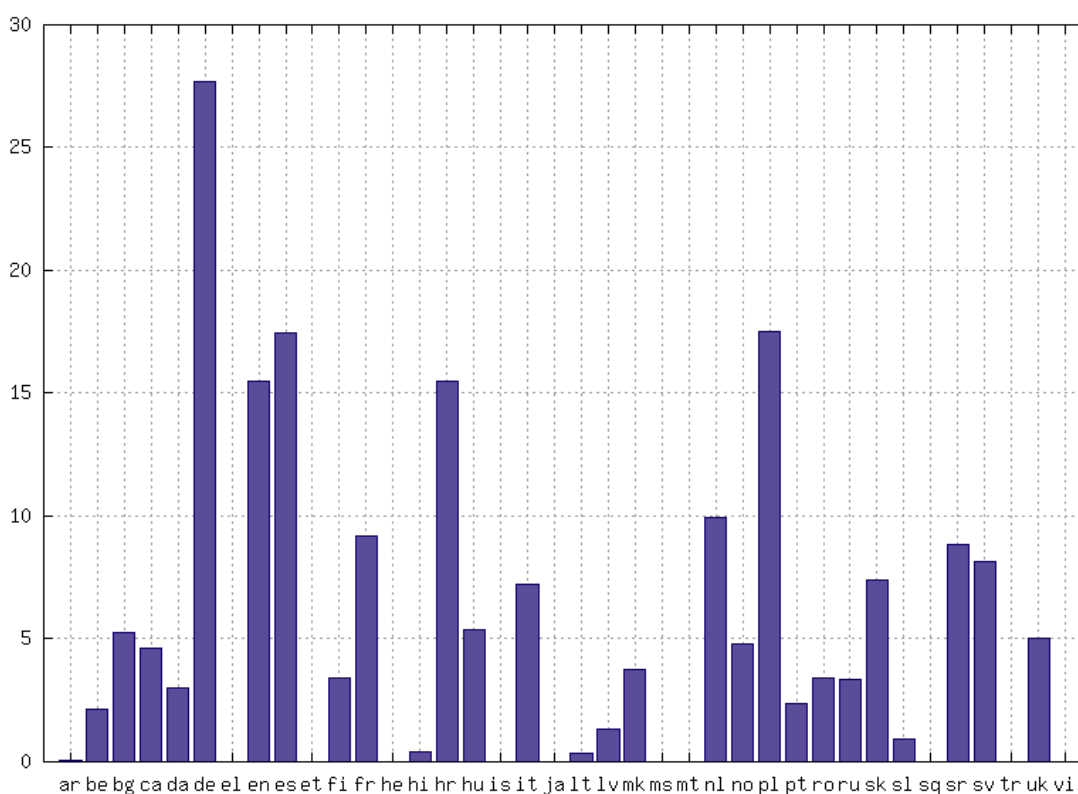
- ✓ publistické články a zpravodajství z webových stránek „Project Syndicate“ (zveřejňuje komentáře ohledně celosvětových otázek, financí, ekonomiky a rozvoje) a „VoxEurop“ (dříve „Presseurop“ - portál zveřejňující zprávy z více jak dvě stě zdrojů, jehož činnost byla ukončena v prosinci 2013)
- ✓ právní texty Evropské Unie z korpusu „Acquis Communautaire“

- ✓ zápisy jednání Evropského Parlamentu z let 2007–2011 z korpusu „Europarl“ (korpus sestávající z protokolů z jednání Evropského parlamentu)
- ✓ filmové titulky z databáze „Open Subtitles“

Podle informací udaných na stránkách Filozofické fakulty Univerzity Karlovy pro projekt InterCorp se v korpusu k 18. květnu 2015 nachází celkem 1423 milionů slov rozdělených na 194 milionů slov v zarovnaných cizojazyčných textech v jádru a 1 229 milionů slov v zarovnaných cizojazyčných textech v kolekcích. (InterCorp: Projekt paralelních korpusů, 2015)

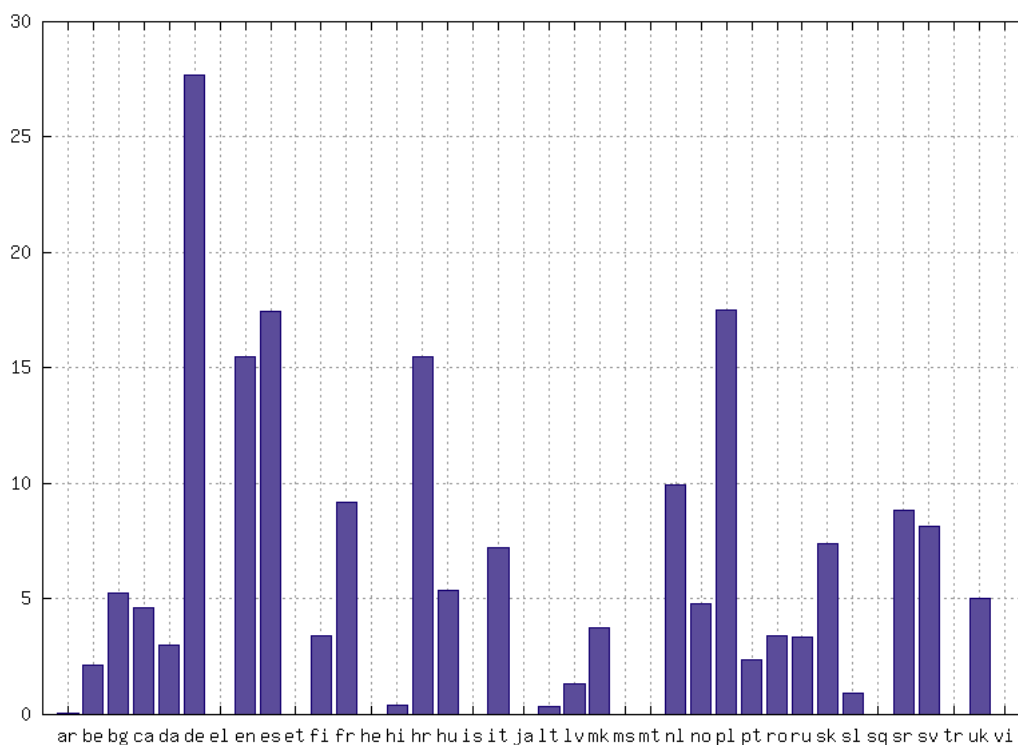
Složení korpusu podle jednotlivých jazyků – jádro i kolekce

(Zdroj: Wikikorpus, 2015)

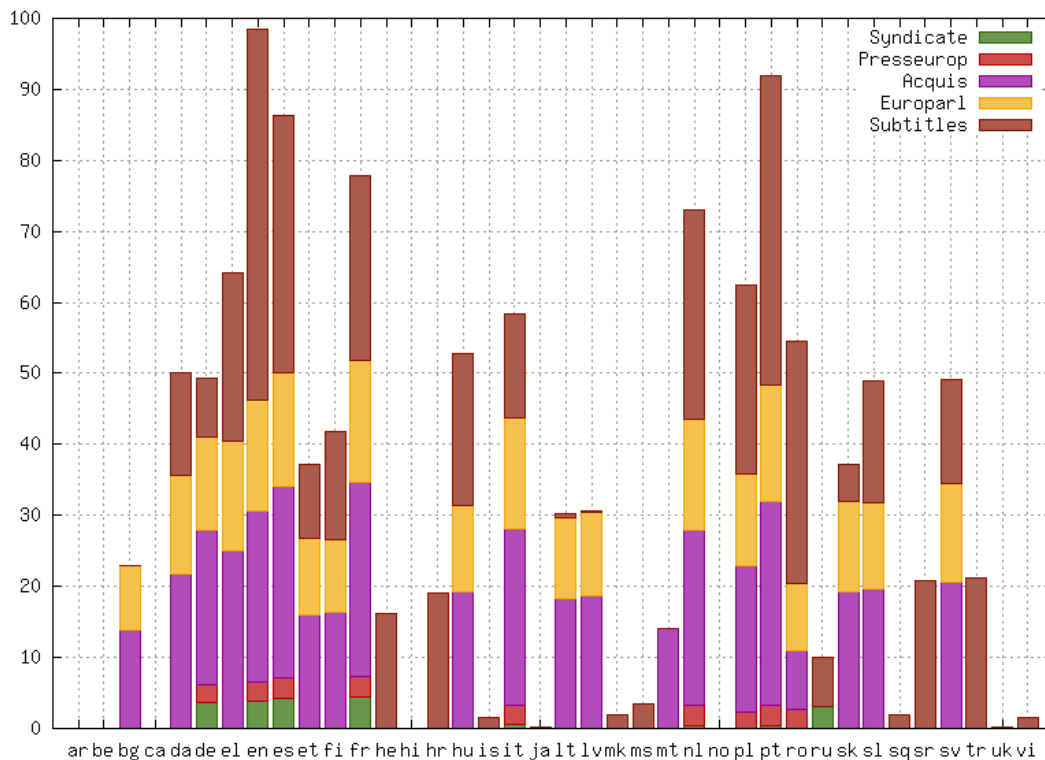
Co se týká českých textů, jedná se o 174 milionů slov, z toho 84 milionů náleží k jádru a 89 milionů do kolekcí. Korpus obsahuje 38 jazyků. V italštině nalezneme 65 599 253 slov, rozložených mezi jádro s 7 247 545 slovy, 651 502 v „Syndicatu“, 2 707 648 v „Presseuropu“, 24 849 477 v „Acquisu“, 15 489 468 v „Europarlu“ a 14 653 613 slov titulků portálu „Open Subtitles“.

Složení korpusu podle jednotlivých jazyků – jádro

(Zdroj: Wikikorpus, 2015)

Složení korpusu podle jednotlivých jazyků – kolekce

(Zdroj: Wikikorpus, 2015)

Korpus se uplatňuje především pro získávání dat pro následné vypracování nejrůznějších studií a studentských prací, nápomocný je také lexikografům a překladatelům v jejich práci, nebo třeba při výuce cizích jazyků. Na jeho základě též můžeme počítačově zpracovat přirozený jazyk.

Součástí InterCorpu je i tzv. subkorpus, což je ta část vyhledávání, kde můžeme upravit možnosti vyhledávání a zúžit tak okruh výsledků, např. podle povahy textu. Použitím subkorpusu se nám zobrazí podmnožina textů ze základního korpusu. Tato skutečnost významně šetří čas, protože nastavení subkorpusu lze uložit, a vyhledávač KonText se k němu při dalším vyhledávání vrátí. Vytvořit si subkorpus se vyplatí zejména těm, kteří chtějí po delší dobu pracovat s určitým segmentem textů. Což je pro tuto práci i můj případ. Mým dalším cílem je tedy specifikovat vyhledávání za pomoci zvolení si položek, jako je např. informace o autorovi nebo o názvu daného textu, žánr atd.

6.1. *Mé subkorporusy*

Poněvadž je mým cílem zkoumat možnosti překladu slova *forse* v různých kontextech, vytvořím si subkorpus podle následujících kritérií. Můj subkorpus bude vyhledávat shody pouze v rámci jádra (v KonTextu označováno anglickým termínem Core), jako textový typ zvolím beletrii psanou v italštině, originál. Do prvního korpusu (jádra) s pracovním názvem Korpus italských autorů – *forse* zahrnu všechny nabízené autory: Alessandra Baricca (City, Oceano mare, Seta), Giuseppe Bonaviriho (Il sarto della stradalunga, L'enorme tempo), Itala Calvina (I nostri antenati), Umberta Eca (Il nome della rosa, Il pendolo di Foucault), Paola Giordana (La solitudine dei numeri primi), Elsu Morante (La Storia: Romanzo), Leonarda Sciasciu (Il giorno della civetta), Antonia Tabucchiho (Il gioco del rovescio, Notturmo indiano, Sogni di sogni) a Sebastiana Vassalliho (Il cigno, Un infinito numero).

Pro druhý korpus s názvem Umberto Eco vyberu z nabízených autorů známého italského spisovatele Umberta Eca a jeho díla Jméno růže (Il nome della rosa) a Foucaultovo kyvadlo (Il pendolo di Foucault).

6.2. *První korpus – Korpus italských autorů*

Při zádání hledaného výrazu zjistíme, že v korpusu italských autorů se nachází celkově 1 434 nálezů slova *forse*. Pro mou další práci je důležité přesně vyčíslit konkrétní

slova či slovní spojení, popř. věty, kterými se výše uvedený výraz běžně překládá do češtiny. K tomu částečně využiji seznam vytvořený v 5. kapitole.

6.2.1. Forse jako možná

V korpusu je přítomno 606 výskytů slova *forse* do češtiny převedeného jako *možná*. Jedná se o následující příklady:

Umberto Eco – Il pendolo di Foucault

Essi, se esistevano, avrebbero seguito un' ispirazione cabalistica, e se Belbo si era convinto che esistevano, avrebbe forse seguito la stessa via. → Pokud vůbec existují, tak na to šli určitě přes kabalou a Belbo **možná** taky, protože o tom, že existují, byl přesvědčen. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

Alessandro Baricco – Oceano Mare

Se il mare non lo si può più benedire, forse, lo si può ancora dire. → Když už se moři nedá požehnat, **možná** se dá ještě povědět. (Alessandro Baricco, Oceán moře, překl. Alice Flemrová, Praha: Eminent 2001)

Alessandro Baricco - Seta

Dicevano anche che era tornato diverso, forse malato, dal Giappone. → Říkali, že se z Japonska vrátil jiný, **možná** nemocný. (Alessandro Baricco, Hedvábí, překl. Alice Flemrová, Praha: Eminent 2004)

Alessandro Baricco – City

Il prof. Taltomar aveva gli occhi chiusi, forse stava dormendo. → Prof. Taltomar měl zavřené oči, **možná** spal. (Alessandro Baricco, City, překl. Alice Flemrová, Praha: Volvox Globator 1999)

Sebastiano Vassalli – Il cigno

E pensò che la «sua» Sicilia era un paradiso, dove la gente avrebbe potuto vivere felice se non ci fosse stato acquattato da qualche parte, tra i mentastri e le salvie, un serpente velenosissimo: forse, quello stesso serpente di cui si parla nella Genesi, che tentò i progenitori... Tornò a guardare l'orologio. → A pomyslel si, že "jeho" Sicílie je ráj, kde by lidé mohli šťastně žít, kdyby tu někde mezi mátou a šalvějí nečíhal jedovatý had:

možná týž had, o němž se praví v knize Genesis, že našeptával už naši pramáti... Znovu se podíval na hodinky. (Sebastiano Vassalli, Labuť, překl. Kateřina Vinšová, Praha: Odeon 2000)

Leonardo Sciascia – Il giorno della civetta

Forse il Dibella è venuto da lei a confessare l'errore, agitato dal rimorso... → **Možná**, že Dibella, trápen výčitkami svědomí, přišel k vám a přiznal se k své chybě... (Leonardo Sciascia, Den sovy, překl. Adolf Felix, Praha: Československý spisovatel 1964)

Elsa Morante – La storia: Romanzo

Se avesse potuto vederlo, invero, si sarebbe forse accorta che lui, davanti a lei, stava nell'atteggiamento di un mendicante piuttosto che di uno sgherro. → Kdyby ho dokázala vidět, tak by si **možná** uvědomila, že před sebou má spíš žebráka než biřice. (Elsa Morante, Příběh v historii, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1990)

6.2.2. Forse jako snad

InterCorp vykazuje 250 výskytů *forse* přeloženého českým ekvivalentem *snaď*. Zde uvádím některé z příkladů:

Antonio Tabucchi – Il notturno indiano

Forse fu quell'associazione di idee che mi spinse verso di lui, e gli sedetti accanto. Snad právě tento sled myšlenek mě přiměl, abych si šel k chlapci přisednout. (Antonio Tabucchi, Indické noční, překl. Kateřina Vinšová, Praha: Argo 2002)

Antonio Tabucchi – Il gioco del rovescio

Mi svegliò il telefono verso le cinque, o forse non mi svegliò, mi trovavo in uno strano dormiveglia, fuori ronzava il traffico della città e nella camera ronzava il condizionatore d'aria che però nella mia coscienza era il motore di un piccolo rimorchiatore azzurro che attraversava la foce del Tago al crepuscolo, mentre io e Maria do Carmo stavamo a guardarlo. → Kolem páté mě vzbudil telefon, **snaď** mě ani nevzbudil, ležel jsem v podivném polospánku, venku rámusil městský provoz a v pokoji bzučela klimatizace, v mé mysli však to byl motor modrého parníčku, který křižoval ústí Teja pod večerním nebem, když jsme ho pozorovali s Marií do Carmo. (Antonio Tabucchi, Pohled z druhé strany, překl. Jiří Pelán, Praha: Argo 2006)

Elsa Morante - La Storia: Romanzo

*Fu in una di queste mattine piovigginose di vero autunno (erano passati forse quattro o cinque giorni dal funerale, e ancora Ida non aveva ripreso il suo lavoro scolastico) che verso le ore undici si sentì qualcuno grattare all'uscio di casa. → Stalo se to právě jednoho opravdu podzimního dopoledne (uběhly čtyři nebo **snad** pět dnů od pohřbu a Ida ještě nezačala učit), kolem jedenácté se ozvalo škrábání na dveře od bytu. (Elsa Morante, Příběh v historii, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1990)*

Umberto Eco – Il nome della rosa

*O forse lì stava la differenza, la santità consisteva nell'attendere che Dio ci desse quanto i suoi santi avevano promesso, senza cercare di ottenerlo per mezzi terreni? → Netkvěl **snad** právě v tom rozdíl, nezáleží snad pravá svatost v tom, že čekáme, až Bůh sám nám nadělí, co jeho světci přislíbili, aniž bychom se o to přičiňovali prostředky pozemskými? (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)*

Umberto Eco – Il pendolo di Foucault

*Forse l'acqua colerebbe a picco, senza mulinello, o non colerebbe affatto? → Voda se nestáčí, teče rovnou dolů, nebo **snad** vůbec neteče? (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)*

Sebastiano Vassalli – Un infinito numero

*„Forse, quei tuoi antenati di cui ci hai parlato tante volte, erano così stupidi da non provare le stesse passioni che proviamo noi, e così barbari da non desiderare che i loro discendenti si ricordassero di loro?“ → „Byli **snad** tví předkové, o nichž jsi nám tolikrát vyprávěl, takoví tupci, že neprožívali stejné vášně jako my, a takoví barbaři, že nezatoužili po tom, aby jejich potomci na ně nevzpomínali?“ (Sebastiano Vassalli, Nespočet, překl. Kateřina Vinšová, Praha-Litomyšl: Paseka 2003)*

Italo Calvino – I nostri antenati

*Anzi, ora a Cosimo sembrava di ricordarlo, l'estate prima, ancora cucciolo, che sporgeva da un canestro al braccio della ragazzina bionda, e forse glie l'avevano portato in regalo allora allora. → Ted' se dokonce Cosimovi zdálo, že si naň vzpomíná, jak minulého léta, a to ještě byl štěně, vykukoval z košíčku, který plavovlasá holčička na ruce držela a **snad***

jí jej právě tehdy darem přinesli. (Italo Calvino, Naši předkové, překl. Zdeněk Digrin, Vladimír Mikeš, Praha: Odeon 1970)

Paolo Giordano – La solitudine dei numeri primi

Sua madre non gliel'aveva mostrata fino a cena, forse per l'imbarazzo di averla aperta senza permesso. → Matka mu ho neukázala až do večere, **snad** v rozpacích, že ho bez dovolení otevřela. (Paolo Giordano, Osamělost prvočísel, překl. Alice Flemrová, Praha: Odeon 2009)

6.2.3. Forse jako patrně

Výsledek hledání dvojice *forse* – *patrně* nedopadl nijak překvapivě. Jak se dalo čekat, překlad výrazem „patrně“ evidentně není favoritem. InterCorp ukázal jen 12 výskytů, z toho nejvíce „patrně“ se vyskytovalo v překladu knihy *Il giorno della civetta*, z čehož je jasně patrné, že výběr je přeci jen otázkou osobního stylu.

Italo Calvino – I nostri antenati

Di qua forse doveva cominciare un parco, un giardino, una parte più privata della tenuta del Tolemaico: ma non c'erano che quei due leoni di pietra, e al di là il prato, un prato immenso, di corta erba verde, di cui solo in lontananza si vedeva il termine, uno sfondo di querce nere. → **Patrně** zde park začínal, nejsoukromější část statků Ptolemajského: ale byli tam jenom ti dva kamenní lvi a na druhé straně louka, obrovská louka s krátkou zelenou trávou a ta končila až v dálce, pozadím černých dubů. (Italo Calvino, Naši předkové, překl. Zdeněk Digrin, Vladimír Mikeš, Praha: Odeon 1970)

Leonardo Sciascia – Il giorno della civetta

Eppure il suo giudizio è esatto: e ci devono essere gli elementi di base... Forse lei sapeva che era una spia, un confidente dei carabinieri... → Musila tu být nějaká závažná příčina... **Patrně** jste věděl, že to byl donašeč, konfident četníků? (Leonardo Sciascia, Den sovy, překl. Adolf Felix, Praha: Československý spisovatel 1964)

Forse non l'avevo mai sentito, prima. → **Patrně** jsem ji předtím nikdy neslyšela. (Leonardo Sciascia, Den sovy, překl. Adolf Felix, Praha: Československý spisovatel 1964)

Impossibile - disse il capitano - forse in questo momento non riesce a ricordarsene, anche perché da molti anni il Nicolosi si era allontanato da B. → „To není možné,“ řekl kapitán, „**patrně** si v této chvíli nemůžete vzpomenout, tím spíš, že Nicolosi už mnoho let nežije v B. Ale pokusím se osvěžit vaši paměť..“ (Leonardo Sciascia, Den sovy, překl. Adolf Felix, Praha: Československý spisovatel 1964)

Antonio Tabucchi – Il gioco del rovescio

Quella sera, in onore di una allegria che traspariva dal mio volto nonostante il mio accurato controllo, egli rappresentò A Midsummer Night's Dream, perché disse che quella commedia, scritta per celebrare auguste nozze, ben si addiceva anche a festeggiare il mio divorzio da una parte del globo terrestre che forse non avevo particolarmente amato. → Na počest radosti, která zářila z mého obličej, třebaže jsem se úzkostlivě hlídal, uvedl A Midsummer Night's Dream, neboť, jak řekl, tato komedie, napsaná na oslavu vznešeného sňatku, může stejně dobře oslavit můj rozvod s onou částí zemského glóbu, kterou jsem si **patrně** nijak zvlášť nezamiloval. (Antonio Tabucchi, Pohled z druhé strany, překl. Jiří Pelán, Praha: Argo 2006)

6.2.4. Forse jako zřejmě

Ani „zřejmě“ už není tak obvyklé jako výrazy „možná“ či „snad“. V korpusu bylo nalezeno jen 14 shod.

Giuseppe Bonaviri – L'enorme tempo

In un angolo se ne stava panciuta e intristita una bombola arrugginita che forse era servita come contenitore di disinfettanti. → V jednom koutě smutně postával baňatý, zrezivělý bubínek, který **zřejmě** uchovával dezinfekční prostředky. (Giuseppe Bonaviri, Nezměrný čas, překl. Vladimír Mikeš, Praha: NLN 1996)

Alessandro Vassalli – Il cigno

„Non so se è bello“, - si sentí poi in dovere di aggiungere, ripetendo un'argomentazione virtuosa che doveva aver imparato da qualcuno, forse dai suoi stessi genitori, „- ma a me piace com'è e non lo vorrei diverso.“ → „Nevím, jestli je hezký,“ cítila povinnost dodat a zopakovala ctnou větičku, kterou jí musel někdo vštípit, **zřejmě** rodiče, „ale mně se líbí takový, jaký je, a jiného bych ho nechtěla.“ (Sebastiano Vassalli, Labuť, překl. Kateřina Vinšová, Praha: Odeon 2000)

Italo Calvino – I nostri antenati

Forse la sua carriera di medico di bordo era dovuta soltanto alla sua abilità nel gioco del tresette, per cui i più famosi navigatori, primo fra tutti il capitano Cook, se lo contendevano come compagno di partita. → Za svou kariéru palubního lékaře vděčil **zřejmě** jen svému nadání pro poker, pro které se o něho přeli nejslavnější mořeplavci, na prvním místě kapitán Cook. (Italo Calvino, Naši předkové, překl. Zdeněk Digrin, Vladimír Mikeš, Praha: Odeon 1970)

Elsa Morante – La Storia: Romanzo

Ma nel frattempo anche Giuseppe, da parte sua, s'era ridestato. E avendo confuso, forse, le voci delle sirene col canto dei galli o con qualche altro segnale del giorno, e la sveglia notturna di Blitz con una sveglia mattutina, presumeva già venuta l'ora di alzarsi, incapricciandosi in questa illusione. → Mezitím se však probudil Giuseppe. A protože si **zřejmě** sirény pletl s kokrháním kohoutů nebo jiným znamením ohlašujícím den a noční buzení Blitzovo s buzením ranním, řekl si, že je čas vstávat, a nedal si to vymluvit. (Elsa Morante, Příběh v historii, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1990)

6.2.5. Forse jako nejspíše, nejspíš a spíš

V InterCorpu byl zaznamenán jen jeden výskyt a to v díle **Itala Calvina – I nostri antenati**.

Di tra l'erba, un porcospino, forse attratto dall'odore, s'avvicinò alla gavetta e si mise a leccare le ultime gocce di zuppa. → Z trávy, **nejspíše** přilákan tou vůní, se k misce přiblížil dikobraz a začal vylizovat poslední kapky polévky. (Italo Calvino, Naši předkové, překl. Zdeněk Digrin, Vladimír Mikeš, Praha: Odeon 1970)

Při zadání „nejspíš“ se ovšem počet zvyšuje až na 38 shod.

Giuseppe Bonaviri – L'enorme tempo

Oltre il letto doveva esserci, da quanto mi pareva scorgere in quella penombra diurna, un arco scuro, e, in fondo, forse vi erano accatastati dei fasci di legna. → Za postelí jsem v tom chabém denním světle rozeznal temný výklenek, v němž byly **nejspíš** vzaду uložené otýpky dříví. (Giuseppe Bonaviri, Nezměrný čas, překl. Vladimír Mikeš, Praha: NLN 1996)

Umberto Eco – Il pendolo di Foucault

Diotalleivi tentò a un certo punto un commento, non ricordo bene, forse evoco Cappuccetto Rosso, ma Agliè, e con una certa tensione, lo pregò di astenersi. → Diotallevi žertem řekl něco, nač si už nevzpomínám, **nejspíš** něco o Červené Karkulce v lese, a Agliè ho dokonce podrážděně napomenul, aby toho nechal. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

Antonio Tabucchi – Il gioco del rovescio

Il signor Paiva, dietro il tendaggio, era nervosissimo, succhiava la sua sigaretta con ansia, chiamò il direttore di sala e gli disse di servire gratis dello spumante, forse era un'idea per tenere buono il pubblico. → Pan Paiva stál za plentou, byl strašně nervozní, úzkostně cucal svou cigaretu, zavolal hlavního číšníka a řekl mu, ať servíruje grátis sekt, **nejspíš** to mělo udržet publikum v klidu. (Antonio Tabucchi, Pohled z druhé strany, překl. Jiří Pelán, Praha: Argo 2006)

Alessandro Baricco – Oceano Mare

E quanto al vostro dottore, gli devo forse la vita... ha fatto miracoli. → A pokud jde o vašeho doktora, vděčím mu **nejspíš** za život... udělal zázraky. (Alessandro Baricco, Oceán moře, překl. Alice Flemrová, Praha: Eminent 2001)

Dalším tvarem je také *spíš*, u kterého bylo nalezeno rovněž 38 shod.

Italo Calvino – I nostri antenati

No, forse di là! → Ne, spíš tam! (Italo Calvino, Naši předkové, překl. Zdeněk Digrin, Vladimír Mikeš, Praha: Odeon 1970)

Alessandro Baricco – Oceano mare

O forse: ho visto questa locanda in mille diversi posti del mondo. → Nebo **spíš**: viděl jsem tento hostinec na různých místech světa. (Alessandro Baricco, Oceán moře, překl. Alice Flemrová, Praha: Eminent 2001)

6.2.6. Forse jako třeba

Další poměrně objemnou skupinou je *třeba*. InterCorp vykazuje 223 výskytů *forse* přeloženého českým ekvivalentem *třeba*. Zde uvádím některé z příkladů:

Antonio Tabucchi – Notturmo indiano

Forse vorrebbe afferrare qualcosa che un tempo gli sfuggì. → **Třeba** by chtěl zachytit něco, co mu kdysi uniklo. (Antonio Tabucchi, Indické nokturno, překl. Kateřina Vinšová, Praha: Argo 2002)

Paolo Giordano – La solitudine dei numeri primi

Forse la donna anziana aveva rapito Michela, l'aveva trovata nel parco e se l'era portata via, perché desiderava violentemente una bambina, ma di figli non poteva averne. → **Třeba** ta stará žena Michelu unesla, našla ji v parku a odvedla ji s sebou, protože divoce toužila po holčičce, ale nemohla mít děti. (Paolo Giordano, Osamělost prvočísel, překl. Alice Flemrová, Praha: Odeon 2009)

Umberto Eco – Il nome della rosa

Forse per giustificare il delitto orribile di Berengario. → A **třeba** taky abych omluvil strašlivý zločin Berengarův. (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)

Umberto Eco – Il pendolo di Foucault

Forse in qualche sala stavo passando per la seconda volta, forse non sarei mai più uscito di lì, forse quello, quell'errare tra macchine senza senso, quello era il rito. → Některým sálem jsem už jednou prošel, **třeba** se odtud už nikdy nedostanu, celý ten obřad je možná jen tohle bloudění mezi nesmyslnými stroji a přístroji. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

Elsa Morante – La storia: Romanzo

Forse, sull'esempio del giornalista, aveva inteso che questo fosse l'impiego logico, e il più interessante per lui, dei fogli stampati. → **Třeba** si z příkladu „novináře“ vyvodil, že to je právě jejich pravé a pro něho zajímavé logické použití. (Elsa Morante, Příběh v historii, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1990)

Giuseppe Bonaviri – Il sarto della stradalunga

*Come se Luigi sentisse in sé qualcosa della vita animale tramandatagli dai suoi progenitori della preistoria che dormivano e mangiavano **forse** coi cani.* → Luigi jako

by měl v sobě špetku života, jakým žijí zvířata, **třeba** to podědil po svých předcích, kteří spali se psy a jedli je. (Giuseppe Bonaviri, Krejčí na hlavní ulici, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Svoboda 1989)

Alessandro Baricco – City

Forse si sbaglia. → **Třeba** se plete. (Alessandro Baricco, City, překl. Alice Flemrová, Praha: Volvox Globator 1999)

6.2.7. Forse jako pravděpodobně

Po vyhodnocení korpusem se objeví pět výskytů, ale jen dva z nich jsou relevantní, poněvadž další tři případy „pravděpodobně“ se vztahují k jinému slovu ve větě.

Umberto Eco – Il nome della rosa

No, Fons Adae, la U è la seconda stanza cieca orientale, la ricordo, forse si inserisce in un' altra sequenza. → To ne, musí to být Fons Adae . U je v druhé místnosti bez oken ve východní věži, teď si vzpomínám, **pravděpodobně** patří k jinému pořadí písmen. (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)

Antonio Tabucchi – Sogni di sogni

La Vocazione di San Matteo è forse il suo capolavoro. → Povolání sv. Matouše je **pravděpodobně** jeho nejlepším dílem. (Antonio Tabucchi, Sny o snech, překl. Lenka Pokorná, Praha: ERM 1994)

6.2.8. Forse jako asi

Výsledkem hledání je, že v korpusu je přítomno 188 výskytů slova forse do češtiny přeloženého jako asi. Jedná se o následující příklady:

Umberto Eco – Il nome della rosa

Guglielmo esplose in una esclamazione nella sua lingua, che non capii, né la capì l'Abate, e forse fu meglio per tutti, perché la parola che Guglielmo disse sibilava in modo osceno. → Vilém něco prudce vzkřikl ve své mateřtině. Já ani opat jsme mu nerozuměli a bylo to **asi** pro všechny líp, protože určitě pronesl nějakou oplzlou nadávku. (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)

Umberto Eco – Il pendolo di Foucault

In tempo per capire ancora, troppo tardi forse per sopravvivere alla verità. → Všechno pochopit jsem sice ještě stihl, pravdu, kterou jsem objevil, však **asi** už přežít nedokážu. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

Elsa Morante – La Storia: Romanzo

Ancora per qualche attimo stette fermo a guardare verso i due, avviati, a una distanza di forse dieci metri dalla soglia, lungo il praticello stento di là dallo sterrato. → Na okamžik se zastavil a díval se za nimi, byli už od něho tak **asi** deset metrů, kráčeli po loučce za výkopy. (Elsa Morante, Příběh v historii, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1990)

Antonio Tabucchi – Il gioco del rovescio

Lo guardavo, forse avevo un'espressione perplessa, non sapevo cosa pensare, mi sentivo vagamente imbarazzato, a disagio, come quando si parla con una persona che si conosce da tempo e un giorno ti rivela una cosa che non ti aspettavi. → Díval jsem se na něho, **asi** jsem vypadal překvapeně, nevěděl jsem, co si mám myslet, nejasně jsem pociťoval rozpaky, byl jsem nesvůj jako člověk, který mluví s někým, koho zná léta, a najednou se od něho dozví něco, co nečekal. (Antonio Tabucchi, Pohled z druhé strany, překl. Jiří Pelán, Praha: Argo 2006)

Antonio Tabucchi – Notturmo indiano

Forse fu costruito all'epoca in cui i portoghesi erano ancora a Goa. → **Asi** byl postaven v dobách, kdy byli v Góe ještě Protugalci. (Antonio Tabucchi, Indické nokturmo, překl. Kateřina Vinšová, Praha: Argo 2002)

Giuseppe Bonaviri – L'enorme tempo

«Ecco la ragione» continuava mio zio, che aveva lo scilinguagnolo, forse perché fra poco avrebbe chiuso. → „Proto se jim odtud taky nechce,“ pokračoval strýc, který začínal být hovorný - **asi** proto, že za chvíli bude zavírat. (Giuseppe Bonaviri, Nezměrný čas, překl. Vladimír Mikeš, Praha: NLN 1996)

6.2.9. *Jiné způsoby překladu*

Na základě výsledků korpusového vyhledávače KonTextu zbývá 62 výskytů adverbia *forse*, které je do češtiny přeloženo jinými než výše uvedenými způsoby. Protože je celkové jádro vzorek poměrně obsáhlý, přesnější členění ponechám do další kapitoly, která bude podrobněji rozebírat můj druhý subkorpus. Tam také přesně vyčísím a udám další, méně obvyklé, způsoby, jakými se výraz *forse* dá také převést do českého jazyka.¹

6.3. *Druhý korpus – Korpus Umberto Eco*

Pro podrobnější zkoumání toho, jak se italské *forse* chová při překladu do českého jazyka, jsem zvolila známého spisovatele Umberta Eca a jeho dvě díla *Il nome della rosa* a *Il pendolo di Foucault*. Dohromady v obou knihách se výraz *forse* vyskytuje celkem pět set padesát jedenkrát. Stejně jako v předchozí kapitole budu vyhledávat možné překlady a v závěru přejdu k souhrnné kvantifikaci.

6.3.1. *Forse jako možná*

Na zadaný dotaz našel vyhledávač Kontext celkem 207, relevantních zbylo po vyloučení špatných shod 199. Příklady uvádím níže:

Il nome della rosa

Bencio forse voleva confonderci. → Bengt nás chtěl **možná** zmást. (Umberto Eco, *Jméno růže*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) V předchozí větě volba právě adverbia *možná* vyjadřuje nejistotu ostatních postav v ději o tom, co zamýšlel udělat podmět.

Ne cantò forse otto versi, poi si piegò come dovesse starnutire, e cadde per terra, perché si erano arsi i legami. → Odzpíval **možná** osm veršů, pak se předklonil, jako by chtěl kýchnout, a zhroutil se na zem, neboť se přepálila pouta. (Umberto Eco, *Jméno růže*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) Zde *možná* zastupuje nejistotu ohledně počtu a délky textu, který měla postava interpretovat. Vyjadřuje přibližný počet, na přesném čísle nezáleží.

---

¹ U prvního korpusu představujícího jádro italské beletrie, kterou je možno dohledat v InterCorpu, nebyla provedena manuální kontrola. Poněvadž ve vyhledávání dochází při hledání shod k automatickému párování, počet výskytů u kategorie jiných překladů může být v nepoměru s druhým korpusem, který byl manuálně zkontrolován a počet výskytů je ověřený a tedy přesnější.

„Dunque è stato da qualche altra parte, poi ammettiamo pure che per calmare la propria agitazione, e **forse** per sottrarsi alle nostre ricerche, si sia infilato nei balnea e si sia immerso nell'acqua.“ → „Byl tedy ještě někde jinde a připusťme, že aby se pak uklidnil a **možná** taky, aby se před námi ukryl, vešel do lázně a položil se do vany.“ (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) Užití adverbia pro vyjádření možnosti či pravděpodobnosti konání.

Il pendolo di Foucault

Belbo si stava già rendendo conto che immedesimarsi nel Piano era male, forse era il Male. → Belbovi už bylo jasné, že ztotožňovat se s Plánem je nejen zlé, ale **možná** i samo Zlo. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) Autor promluvy připouští možnost existence jisté reality.

Forse l'intero Conservatoire era un'immagine del processo infame per cui, dalla pienezza del primo principio, il Pendolo, e dal fulgore del Pleroma, di eone in eone, l'Ogdoade si sfalda e si perviene al regno cosmico, dove regna il Male. → Tohle muzeum je **možná** opravdu jen obraz onoho neblahého procesu, ve kterém se Ogdoades od plnosti prvopočátku, kyvadla, a jasu Plérómy postupně od jednoho eona k druhému stále více rozpadá: najednou je tu kosmická říše, ve které vládne Zlo. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) Jedná se o pravděpodobnost existence zla.

Periscopio, sommergibile, bloccato sul fondo, forse intorno già ti navigano grandi pesci neri degli abissi, e non li vedi, e tu sai solo che ti sta mancando l'aria... → Periskop, ponorka, vězeň na dně, kolem už **možná** plují velké černé ryby z mořských propastí, člověk je sice nevidí, ale cítí, jak se začíná dusit... (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

6.3.2. Forse jako snad

Bylo nalezeno 56 výskytů dvojice *forse – snad*. Z toho relevantních 54, poněvadž zbylé dva případy odkazovaly k jiným překladům.

Il nome della rosa

„Potrei **forse** fare un' affermazione del genere?“ chiese Guglielmo, e mi avvidi che la domanda era formulata in modo che l' Abate non potesse affermare che lui poteva; così

Guglielmo approfittò del suo silenzio per deviare il corso del loro dialogo. → „Mohl bych **snad** tvrdit něco takového?“ zeptal se Vilém a všiml jsem si, že otázku položil tak, aby opat nemohl tvrdit opak. Využil pak odmlky a odvedl řeč jinam. (Umberto Eco, *Jméno růže*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) Výběr zvoleného prostředku vyjadřuje subjektivní dohad postavy.

Non v'erano giustificazioni precise per farlo, se non un senso, forse malinteso, di fedeltà alla mia fonte... → Nebyly k tomu dost pádné důvody, **snad** jen špatně vyložený pocit, že bych měl zachovat věrnost mému prameni... (Umberto Eco, *Jméno růže*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) Snad v tomto případě sděluje předpokládanou možnost.

Non era forse egli colpevole di mettere in pratica quanto uomini reputati ortodossi avevano predicato per via puramente mistica? → Neprovinil se **snad** jen tím, že prakticky prováděl to, co muži považovaní za počestné a pravověrné kázali jako ryzí mystiku? (Umberto Eco, *Jméno růže*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) Adverbium opět odkazuje k subjektivnímu dohadu v záporu.

Il pendolo di Foucault

Solo, come lo vidi fare in seguito nei momenti di riflessione, con l'altra mano trasse dal panciotto una piccola scatola d'oro e d'argento, forse una tabacchiera o un portapillole, col coperchio adorno di un'agata. → Jenom si druhou, jak jsem ho to pak vídal dělat pokaždé, kdy začal nad něčím uvažovat, vytáhl z kapsičky u vesty malou zlatou a stříbrnou tabatěrku nebo **snad** krabičku na pilulky s achátem na víčku. (Umberto Eco, *Foucaultovo kyvadlo*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) Zvýrazněný termín prezentuje v této větě pochybnost a nejistotu ohledně toho, o jaký předmět se jedná.

Non darei forse, per sfuggire a questa angoscia, un diamante grande come una nocciola? → Neobětoval bych **snad** démant velký jak oříšek, jen abych vyvázl z této hrůzy? (Umberto Eco, *Foucaultovo kyvadlo*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) Zvolený typ překladu opět udává subjektivní dohad, tentokrát v záporu.

Dapprima lo considerammo un esaltato, poi ci rendemmo conto che alludeva, forse in modo visionario, a una direzione occulta della storia. → Zprvu jsme ho považovali za blouznivce, pak nám ale došlo, že **snad**, jak tomu bývá u vizionářů, ukazuje skrytý směr, jímž se naše historie opravdu ubírá. (Umberto Eco, *Foucaultovo kyvadlo*, překl. Zdeněk

Frýbort, Praha: Český klub 2007) V dané větě překlad vyjadřuje připustku, respektive možnost, kterou mluvčí připouští.

6.3.3. *Forse jako zřejmě*

V obou knihách byl objeven jen jeden jediný výskyt *forse* překládaného jako *zřejmě*. Uvádím ho níže:

Il nome della rosa

Avevano disposto sul banco tanti minuscoli dischi di vetro, forse già pronti per essere inseriti nelle giunture di una vetrata, e alcuni ne avevano ridotto con gli strumenti acconci allo spessore voluto. → Vyložili na stůl spoustu kulatých sklíček přichystaných **zřejmě** k tomu, aby byla zasazena do olova v oknech, a některá z nich už vhodnými nástroji zredukovali na potřebnou tloušťku. (Umberto Eco, *Jméno růže*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) Prostředek zvolený při překladu vyjadřuje pravděpodobnou možnost.

6.3.4. *Forse jako nejspíš/nejspíše/spíš*

U prvního z výše uvedených tvarů bylo nalezeno šest shod, z toho všechny v díle *Il pendolo di Foucault*. V druhém případě neexistují žádné výskyty.

Il pendolo di Foucault

Da dove Essi sarebbero entrati non lo sapevo - sospettavo che lungo il reticolo delle fognie di Parigi un condotto legasse qualche punto del museo a qualche altro punto della città, forse vicino alla Porte-St-Denis - ma certamente sapevo che, se fossi uscito, da quella parte non sarei rientrato. → Kudy se Tamti dostanou dovnitř, to jsem nevěděl - tušil jsem jen, že nějaká chodba ve spleti pařížských stok spojuje technické muzeum s nějakým jiným místem ve městě, **nejspíš** někde poblíž Porte - Saint - Denis, zato mi však bylo jasné, že kdybych odešel, stejnou cestou bych se sem vrátit nemohl. (Umberto Eco, *Foucaultovo kyvadlo*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) Adverbium v předchozí ukázce odkazuje k přibližnosti.

In un angolo un amplificatore lasciava pervenire un suono lontano di trombe, questo di buona qualità, forse era qualche cosa di Gabrieli, e l'effetto sonoro era di gusto più sicuro di quello visivo. → Ze zesilovače v koutě neustále doléhal vzdálený zvuk trub, docela slušná věc, **nejspíš** něco od Gabrieliho, zvukový efekt byl rozhodně vkusnější než

zrakový. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) Užitý jazykový prostředek odkazuje na pravděpodobnost.

Diotallevi tentò a un certo punto un commento non ricordo bene, forse evoco Cappuccetto Rosso, ma Agliè, e con una certa tensione, lo pregò di astenersi. → Diotallevi žertem řekl něco, nač si už nevzpomínám, **nejspíš** něco o Červené Karkulce v lese, a Agliè ho dokonce podrážděně napomenul, aby toho nechal. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) Adverbium odkazuje na předpokládanou možnost.

Další variantou, kterou zahrnu do této podkapitoly, je také varianta *spíš*, která byla v obou knihách použita dohromady čtyřikrát.

Il nome della rosa

Forse ricevette appoggi da alcuni, ti ho detto che si era inserito in un nodo inestricabile di discordie del luogo. → **Spíš** se mu od některých dostalo podpory, už jsem řekl, že uměl velice dovedně využít místních nesvárů. (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) Zvolený výraz naznačuje možnost podmíněnou vnějšími okolnostmi.

Il pendolo di Foucault

No, forse sta solo cercando di parcheggiare. → Kdepak, **spíš** je to pokus zaparkovat. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

Non per turcheria, forse per sospetto nei confronti dei fumetti, mio padre tendeva a svicolare. → Můj otec se z toho snažil vyklouznout, ne že by byl skrblík, **spíš** z nedůvěry vůči kresleným seriálům. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

No, forse voglio solo allontanarmi dal Conservatoire. → To asi ne, **spíš** se chci dostat co nejdál od Conservatoire. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

V předchozích překladech s užitím *spíš* tento prostředek jako odpověď vyvrací jednu možnost a přiklání se k pravděpodobnější variantě. V těchto případech nelze užít

ostatní výrazy, např. možná, snad, protože by došlo ke změně významu. *Spíš* zohledňuje, že existují dvě možnosti, mezi kterými je nutno si vybrat.

6.3.5. *Forse jako pravděpodobně*

Korpusové vyhledávání našlo v případě hledání dvojice *forse* – *pravděpodobně* jedinou shodu a to v díle **Il nome della rosa**.

No, Fons Adae, la U è la seconda stanza cieca orientale, la ricordo, forse si inserisce in un' altra sequenza. → To ne, musí to být Fons Adae. U je v druhé místnosti bez oken ve východní věži, teď si vzpomínám, **pravděpodobně** patří k jinému pořadí písmen. (Umberto Eco, *Jméno růže*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) Jak je z užitého jazykového prostředku patrné, jedná se o vyjádření pravděpodobnosti.

6.3.6. *Forse jako třeba*

U dvojice *forse* – *třeba* se opět dostáváme na vyšší čísla. Konkrétně to znamená 149 výskytů v obou publikacích, relevantních výskytů po vyloučení chybných shod je 125. Některé z příkladů:

Il nome della rosa

Ma forse quando avrò letto il manoscritto conoscerò meglio una parte della verità. → Ale až si jej přečtu, budu **třeba** líp znát jednu část pravdy. (Umberto Eco, *Jméno růže*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)

Se vi capita un contadino forse lo accogliete, ma ho visto ieri, non esitate a consegnarlo al braccio secolare. → Nachomýtně-li se mezi vás nějaký chudák, pak ho **třeba** mezi sebe přijmete, ale klidně ho předáte světské spravedlnosti, jak jsem to včera viděl. (Umberto Eco, *Jméno růže*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)

Ma ora la morte di Venanzio fa nascere altri sospetti, forse l'Abate ha intuito che la chiave del mistero sta nella biblioteca, e su quello non vuole che io indaghi. → Smrt Venantiova mu však vnuká i další podezření, **třeba** vytušil, že klíč k tajemství je uložen v knihovně, a nechce, abych šel tím směrem. (Umberto Eco, *Jméno růže*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)

Ve všech předložených větách byla vybrána slova, která vyjadřují předpokládanou možnost.

Il pendolo di Foucault

Ma, forse per oggettivare il Piano e restituirlo alla sua dimensione puramente fittizia, lo aveva scritto, parola per parola, come se fossero le memorie del colonnello. → Ale **třeba** právě proto, aby Plán zpředmětnil a vrátil mu jeho ryze fiktivní dimenzi, slovo za slovem jej zapsal, jako plukovník své paměti. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) V tomto případě u mluvčího můžeme vysledovat nejistotu.

Credo che la mia parte maschile non volesse creare - forse non ne aveva il coraggio, forse era impotente - e io invece di congiungermi con lui ho voluto fare il mondo da sola, non resistevo, credo che fosse per eccesso di amore, è vero, adoro tutto questo universo incasinato. → Má mužská polovice asi tvořit nechtěla - **třeba** k tomu neměla dost kuráže, třeba byla impotentní - a já místo abych se spojila tělesně s ním, chtěla jsem vytvořit svět sama, nemohla jsem jinak, myslím, že to bylo z nadbytku lásky, to je fakt, já celý tenhle zabordělený vesmír opravdu miluji. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) Zvolený příklad poukazuje na možnost podmíněnou vnějšími okolnostmi.

Forse nel momento in cui Dio espira e si svuota, nel recipiente originario rimangono delle gocce d'olio, un residuo materiale, il reshimu, e Dio già si effonde insieme a questo residuo. → V okamžiku, kdy Bůh vydechl a byl prázdný, zbyly v původní nádobě **třeba** kapky oleje, hmotné pozůstatky, rešimu, a Bůh se pak šířil i s těmi pozůstatky. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) *Třeba* v tomto případě vyjadřuje libovolnost.

6.3.7. Forse jako asi

Na zadaný dotaz bylo vyhledáno 87 případů, z toho relevantních 69. Příklady uvádím níže:

Il nome della rosa

Incontrammo stanze dedicate soltanto a scritti di matematica e astronomia, altre con opere in caratteri aramaici che nessuno di noi due conosceva, altre in caratteri più ignoti ancora, forse testi dell'India. → Některé místnosti byly věnovány pouze matematice a astronomii, v jiných byla díla psaná aramejsky, která nikdo z nás nedokázal přečíst, a

další písmem ještě méně známým, pocházela **asi** z Indie. (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) Částice sděluje předpoklad.

Forse dovrò parlare, a meno che costoro non finiscano prima con l'ammazzarsi l'un l'altro. → **Asi** budu musit promluvit, pokud se mezitím všichni nepozabíjejí. (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) *Asi* odkazuje k menší míře jistoty mluvčího, replika mluvčího vyjadřuje osobní pochyby o tom, co dál dělat.

Per questo forse non dovrebbero esserci guerre sante. → Právě proto by **asi** svaté války být neměly. (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) Modální částice *asi* opět vyjadřuje menší míru jistoty, mluvčí není plně přesvědčen o správnosti svých myšlenek.

Il pendolo di Foucault

Forse aveva cambiato vettura ed era sceso a Firenze perché non voleva finire sui giornali. → Nechtěl **asi**, aby se o něm psalo v novinách, přesedl si do jiného vagónu a ve Florencii pak vystoupil. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) Použitý výrazový prostředek zastupuje domněnku.

In tempo per capire ancora, troppo tardi forse per sopravvivere alla verità. → Všechno pochopit jsem sice ještě stihl, pravdu, kterou jsem objevil, však **asi** už přežít nedokážu. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) Překladové slovo nastiňuje subjektivní dohad.

Rappresentava forse il dieci per cento della popolazione di quel posto abbandonato da Dio, ma nessuno sapeva chi fosse anche se tutti lo conoscevano di vista. → Sešla se tam zhruba tak **asi** desetina obyvatelstva té bohem zapomenuté díry, majitele psa znali všichni od vidění, nikdo však nevěděl, kdo to je a jak se jmenuje. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) *Asi* vyjadřuje nejistotu o přesném čísle, přibližnost.

6.3.8. Další způsoby překladu

Spojky

Forse se rovněž vyskytuje v souvětích, která se do češtiny překládají za pomoci dvojice spojek *bud'...a nebo/nebo*. Zahrnula bych sem i případy, kdy se *forse* překládá

jako samotné *nebo* a také případy, ve kterých slouží jen jako jakýsi doplněk spojky *nebo*, který se v některých případech vyskytoval i s *-li*. *Forse* ve větách s tímto typem konstrukce vyjadřuje připustku, respektive možnost, kterou mluvčí připouští. Případů spadajících do této podkapitoly jsem našla 15.

Il nome della rosa

Forse non sapete, o avete dimenticato, che l'accesso alla biblioteca è consentito solo al bibliotecario. → **Bud'** nevíte, nebo jste zapomněl, že do knihovny má přístup pouze knihovník. (Umberto Eco, *Jméno růže*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)

E mi diede una manata piuttosto energica sul capo, forse come prova di paterno e virile affetto, forse come indulgente penitenza. → A uštědřil mi docela slušný pohlavek, **bud'** na důkaz, že vůči mně chová city otcovské a mužné, **nebo** jako trest a odpuštění zároveň. (Umberto Eco, *Jméno růže*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)

Il pendolo di Foucault

Nessuno mi notò, o forse l'uomo della cassa che, vedendomi emergere dal fondo, mi fece un segno impercettibile con gli occhi socchiusi, un okay, come per dire ho capito, passa, io non ho visto niente. → **Bud'** si mě nevšiml vůbec nikdo, **nebo** jen muž v kase, protože na mě, jak jsem se k němu blížil, neznatelně mrkl, jak by chtěl říci, jasně, běž, nic jsem neviděl. (Umberto Eco, *Foucaultovo kyvadlo*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

Forse era soltanto lo scoppio di un pneumatico, forse un petardo, forse una vera pistoletata d'avviso da parte di quei gruppi che entro qualche anno avrebbero usato regolarmente la P38. → Třeba to jenom praskla pneumatika, **nebo** to byla petarda, ale mohl to opravdu být i výstražný výstřel z řad těch, co za pár let pistoli P38 používali docela běžně. (Umberto Eco, *Foucaultovo kyvadlo*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

Mi chiedo se sia stata quella sera che Wagner (pronuncia Wagnère) psicoanalizzò Belbo gratis, e senza che nessuno dei due lo sapesse. O forse accadde dopo. → V duchu si říkám, bylo-li to právě tenkrát večer, kdy Wagner (vyslov po francouzsku jako Wagnèr) Belba zdarma psychoanalyzoval, aniž by si to aspoň jeden z nich uvědomil, **nebo** došlo-

li k tomu někdy jindy. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

Otázky

Další skupinou, kde se vyskytuje adverbium *forse*, jsou otázky. V těchto případech se ale *forse* žádným slovem do češtiny nepřekládá. V některých otázkách se ale při překladu mění slovesný způsob na kondicionál. V InterCorpu bylo objeveno 15 výskytů.

Il pendolo di Foucault

E non si tratta forse dell'isola di Avalon, da dove si origina il mito del Graal? → A co ostrov Avalon, odkud přišel mýtus svatého grálu? (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

Ero a un passo dalla soluzione, forse Belbo, per ragioni che mi sfuggivano, aveva contato dal fondo? → Byl jsem krůček od řešení, co když Belbo z nějakého důvodu počítal odzadu? (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

Forse manda il fido Wagner a far pisciare il cane? → Že by věrného Wagnera poslal vyvenčit psa? (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

Il nome della rosa

Forse pensavi che quelle lettere da tempo circolassero tra le mani di molti? → Myslíš, že ty dopisy už dlouho jdou z ruky do ruky? (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)

Forse si usa in questa abbazia darla caccia alle reliquie degli eretici bruciati? → Že by v tomto opatství bylo zvykem pít se po relikviích upálených kacířů? (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)

Ma possiamo per questo dire, forse, che gli infedeli non abbiano la tendenza a fare leggi e ad amministrare le loro cose mediante governi, re, imperatori o soldani e califfi che dir si voglia? → Můžeme však proto tvrdit, že nevěřící nemají sklon k tomu, aby si vytvářeli zákony a spravovali své záležitosti s pomocí vlády, krále, císařů, sultánů a kalifů, nebo

jak se všichni ti vládci nazývají? (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)

Kondicionál

Do této skupiny jsem zahrnula deset vět, v nichž se vyskytuje příslovce *forse* buď jen jako doplněk ke kondicionálu použitému již v italském originálu, anebo při teprve při překladu do češtiny. Níže uvádím výskyty nalezené ve vyhledávači:

Il pendolo di Foucault

Ma questo forse paga. → Tenhle rukopis by se ale mohl hodit. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) Slovesný modus užitý ve větě vyjadřuje možnost, kterou mluvčí připouští.

Forse la faccio un po' troppo western. → Nerad bych z toho ale dělal kovbojku. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) V tomto případě se setkáváme s přací modalitou.

Così dissi che forse non volevo la tromba, che forse mi andava bene anche il clarino, se loro preferivano. → Takže jsem strýci a tetě řekl, že bych tu trumpetu ani nechtěl, a že kdyby klarinet vyhovoval jim, tak že bude vyhovovat i mně. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) Zvolený překlad vyjadřuje možnost, neskutečnost slovesného děje a přání.

Il nome della rosa

O forse, più che assopirmi, caddi esausto in un agitato torpore, ripiegato su me stesso, come una creatura racchiusa ancora nel ventre della madre. → Místo abych si prostě jen zdříml, vyčerpán jsem upadl do neklidné strnulosti, schoulený jako bytůstky v lůně matky. (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) Zde *forse* vyjadřuje pouhou možnost.

Ma a me stesso e quasi ad alta voce asserii invece che, siccome per quel giorno si attendeva l'arrivo delle due legazioni, avrei forse potuto avvistarne una. → Sám sebe však jsem málem nahlas ujistil, že bych mohl potkat jednu z legací, neboť jsme právě ten den jejich příjezd očekávali. (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) Opět je zde adverbium *forse* zprostředkována možnost.

Další překlady

V knize **Il pendolo di Foucault** byly nalezeny dvě shody mezi *forse* a frází *mít dojem, že*. Vsuvka je zde použita na vyjádření nejistoty. Příklady uvádím níže:

C'era un tale, forse Rubinstein, che quando gli avevano chiesto se credeva in Dio aveva risposto: „Oh no, io credo... in qualcosa di molto più grande...” → Někdo, **mám dojem**, že to byl Rubinstein, na otázku, věří-li v Boha, odpověděl: „Ach ano, já věřím... v něco mnohem většího...” (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

Belbo e io stavamo associando la sua malattia al Piano, che forse avevamo portato troppo avanti. → Belbo a já jsme jeho nemoc spojovali s Plánem, **měli jsme dojem**, že jsme to prostě přehnali. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

Další kategorií, obsahující jen tři členy, je možnost překladu jako *vlastně*. Těto shodě odpovídají následující příklady:

Il nome della rosa

„No...” „mi schermii, „non la guardo... cioè, **forse** la guardo, ma non è una strega... non lo sappiamo, forse è innocente...” → To ne... to ne...” bránil jsem se, „nedívám se na ni... **vlastně** se na ni dívám, ale není to čarodějnice... zatím to nevíme, třeba je nevinná...” (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) Překlad i originál vyjadřují vnitřní nejistotu a pochyby mluvčího a dané výrazy mají opravný význam.

O forse no, parlavo sempre di questo: finita l'epoca della penitenza, per i penitenti il bisogno di penitenza è divenuto bisogno di morte. → **Vlastně** ne, právě o tom: skončila doba kajícínosti a z potřeby pokání se stala potřeba smrti. (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)

Il pendolo di Foucault

„Io sono un uomo mite,” diceva Belbo, „ma incomincio a sospettare che la strage di Tsarkoie Tselo forse è stata un'operazione di derattizzazione.” → „Nerad bych do něčeho zbytečně š'oural,“ řekl Belbo, „nemohu se však zbavit podezření, že krveprolití v Carském Selu byla **vlastně** deratizace.” (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl.

Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) Modální částice zde vyjadřuje možnost s poměrně vysokým stupněm přesvědčení, že daná událost byla „deratizací.“

Vyhledávač v mém subkorpusu našel také jeden výskyt slova *forse* přeloženého do češtiny jako *radši*. Zde uvádím příklad:

Il pendolo di Foucault

Lorenza si era trovata all' appuntamento ma al momento di salire in macchina aveva detto: „Forse io rimango, così voi lavorate in pace.“ → Lorenza sice přišla tam, kde jsme se měli sejít, když jsme ale nasedali do vozu, najednou řekla: „Já **radši** nepojedu, budete aspoň moci v klidu pracovat.“ (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) Zvolený prostředek vyjadřuje preferenci mluvčího.

Zapomenout bych neměla ani na variantu *je možné*, přestože se objevila ve vyhledávání jen jedna jediná shoda, a to v díle **Il nome della rosa**.

Forse, anche. → I to je možné. (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)

Další ojedinělou možností je přeložit *forse* jako *poněkud* (1 výskyt), *bůhví* (1 výskyt) nebo *ovšem* (2 výskyty), či *však* (2 výskyty), *byť* (1 výskyt), *naopak* (2 výskyty), *jen aby* (1 výskyt), *právě* (1 výskyt).

Il pendolo di Foucault

Buona esecuzione, debbo dire, anche se il gusto allegorico ha forse inciso sulla precisione delle fasi. → Výborně provedená věc, to je třeba přiznat, i když snaha po alegorii **poněkud** narušila přesnost jednotlivých fází. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) Daný výraz představuje nižší míru určitého konání.

Il nome della rosa

Inutile cercare di aprire queste finestre, troppo alte e forse chiuse da decenni. → Tady bychom se marně pokoušeli otevřít okno, jsou příliš vysoko a **bůhví** kolik let je nikdo neotevřel. (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) Překlad vyjadřuje vyšší míru přesvědčení mluvčího o tom, že okna jsou zavřená již po velmi dlouhou dobu.

Il pendolo di Foucault

Ma forse Belbo avrebbe fatto meglio a mettersi in viaggio subito, prima che qualcuno lo identificasse. → Nejlíp by **ovšem** udělal, kdyby odjel hned, než na něho někdo přijde. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)
V tomto případě překlad s *ovšem* dotvrzuje vlastní výpověď.

„La polizia è teutonica,“ osservai, „tanto che noi potremmo essere le orde di Aleksandr Nevskij, ma forse confondo i miei testi. → „Policie je teutonská,“ poznamenal jsem,“ takže podle toho bychom my mohli být hordy Alexandra Něvského, pokud jsem si **ovšem** nespletl dohromady dva různé texty. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) Zde ale *ovšem* zastupuje pochyby a nejistotu ve výpovědi mluvčího.

Il pendolo di Foucault

Entro mezzanotte mi sarei forse accorto che ero venuto a Parigi, che mi ero nascosto come un ladro in un innocuo museo della tecnica, solo perché mi ero introdotto stolidamente in una macumba organizzata per turisti e mi ero lasciato prendere dall'ipnosi dei perfumadores , e dal ritmo dei pontos... → O půlnoci jsem si **však** uvědomil, že jsem do Paříže přijel a ukryl se jako zloděj v nevinném technickém muzeu jen díky tomu, že jsem se kdysi připojil pošetile k makumbě pořádané pro turisty a nechal se strhnout hypnózou perfumadores a rytmem pontes... (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) *Však* zde doplňuje a potvrzuje výpověď.

Belbo era ripartito e aveva superato cinicamente il centro più vicino, Lorenza malediceva tutti gli animali di cui il Signore aveva lordato la terra dal primo al quinto giorno compreso, e Belbo era d'accordo ma si spingeva a criticare anche l'opera del sesto giorno, e forse il riposo del settimo, perché trovava che era la domenica più maledetta che mai gli fosse capitata. → Belbo nasedl a nejbližším městečkem bezohledně projel, Lorenza proklínala všechna zvířata, kterými pámbu při stvoření zaneřádl svět od prvního do pátého dne, Belbo souhlasil, vyslovil **však** výhrady i vůči dni šestému a taky sedmému, kdy odpočíval, protože to prý byla nejhorší neděle v jeho životě. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

Il nome della rosa

E Guglielmo affrontò quelle che ora parevano a tutti, anche a chi non le divideva, le conclusioni forse spiacevoli di quell'inoppugnabile discorso. → A Vilém se pustil do toho, co nyní musilo i těm, kdo jeho názory nesdíleli, připadat jako nutný, **byť** nemilý závěr jeho nenapadnutelného proslovu. (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) Jazykový výrazový prostředek odkazuje na připustku, respektive připuštěnou možnost.

Forse non gli era discaro che Gherardo con le sue prediche di povertà parlasse contro di loro, e passasse dalla richiesta di elemosina alla rapina. → **Naopak** se mu zamlouvalo, že Gherardo se svým hlásáním chudoby obrací proti nim a že od žádosti o almužnu přešel k loupení. (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) Překlad pro vyjádření nesouhlasu s možností, která vyplývá z předchozího kontextu.

Ma il monaco forse, si poteva ancora pentire (e fissava Salvatore tremante, come a fargli intendere che gli offriva ancora una possibilità), raccontando la verità e, aggiunse, denunciando i suoi complici. → Mnich se **naopak** může ještě kát (a zadíval se upřeně na roztřeseného Salvátora, jako by mu dával na srozuměnou, že mu nabízí východisko), poví-li pravdu a oznámí, dodal, své společníky. (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)

Překlad v obou větách vyjadřuje nesouhlas s možností, která vyplývá z předchozího kontextu.

Il pendolo di Foucault

Non puoi fuggire, mi dicevo, perché sei qui proprio per sapere cosa sia accaduto a qualcuno che ha cercato di por fine a una serie di fughe con un atto di coraggio dissennato (o disperato), forse per accelerare quell'incontro tante volte rinviato con la verità. → Nemůžeš odtud utéci, říkal jsem si, vždyť jsi tu právě kvůli tomu, aby ses dozvěděl, co se vlastně stalo člověku, který se řadu svých útěků pokusil ukončit činem natolik odvážným, že přestal být rozumný (nebo zoufalý), **jen aby** uspíšil setkání s pravdou, které tolikrát odložil. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

Pensavo che, se rottura dei vasi ci fu, la prima crepa si formò forse quella sera a Rio durante il rito, ma fu al mio ritorno in patria che avvenne l'esplosione. → Domníval jsem se, že došlo-li k rozbití nádob, pak první prasklina se objevila **právě** tenkrát večer v Riu, k výbuchu však došlo až po mém návratu do vlasti. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) *Právě* zdůrazňuje slovo, před kterým se nachází, a vyjadřuje velký stupeň jistoty.

V knize **Il nome della rosa** je přítomen jeden příklad, kde se *forse* překládá jako *neceľých* (ve smyslu přibližně) a poté v každé knize po jednom případě, kde je adverbium součástí překladu *nejméně*.

Il nome della rosa

Il mattino del nostro arrivo, quando già eravamo tra i monti, a certi tornanti, era ancora possibile scorgere, a non più di dieci miglia e forse meno, il mare. → Ráno v den našeho příjezdu do opatství bylo z některých míst mezi kopci stále ještě vidět moře, vzdálené **neceľých** deset mil. (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)

Jorge deve avere più di ottant'anni, si dice sia cieco da almeno quarant'anni e forse più... → Ted' už mu bude přes osmdesát a říká se, že je slepý už **nejméně** čtyřicet let...“ (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)

Il pendolo di Foucault

...se la torre avesse raggiunto il suo culmine, per il peso eccessivo avrebbe fatto ruotare di novanta gradi e forse più l'asse terrestre... → ...protože kdyby věž opravdu dosáhla předpokládané výšky, svou tíhou by sklouzla **nejmíň** o devadesát stupňů k zemské ose... (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

Nakonec se do skupiny méněpočetných možností dostává také *forse* jako *ani ne tak a sice a i* všechny tři po jednom výskytu.

Il pendolo di Foucault

Per questo uomini non sprovveduti hanno pensato, nel corso dei secoli, ai Signori o al Re del Mondo, forse non una persona fisica, un ruolo, un ruolo collettivo, l'incarnazione volta a volta provvisoria di una Intenzione Stabile. → Proto taky osoby ne zrovna

prostoduché během staletí Pány či Krále světa nepovažovaly **ani tak** za skutečné osoby z masa a kostí, ale za jakousi kolektivní roli, inkarnaci, občas provizorní, Pevného záměru. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

Il nome della rosa

„*Vanto qualche competenza, forse modesta, ma precisa, nel campo della cartografia tradizionale.*“ → „Nechci se chlubit, v oblasti kartografie založené na tajných vědách mám **sice** skrovné, zato však vyhraněné znalosti.“ (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) Překlad vyjadřuje jistotu nad skutečností ohledně znalostí.

Avrei avuto tempo di raggiungere la chiesa tra le dieci e le undici, forse dopo, perché i Signori sarebbero venuti solo verso la mezzanotte. → Dostat se do chrámu, na to budu mít dost času od desíti do jedenácti, **i** později. Páni mají přece přijít kolem půlnoci. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007) Prostředek vyjadřuje velkou míru jistoty.

Vyhledávač nabídl v díle **Il nome della rosa** rovněž 2 věty přeložené za pomoci modálního slovesa:

So che era giovane, quasi adolescente, forse aveva sedici, o diciotto primavere, o forse venti, e fui colpito dall' impressione di umana realtà che promanava da quella figura. → Víím jen, že byla mladá, skoro ještě dítě, mohla mít šestnáct či osmnáct jar, možná i dvacet, a zapůsobila na mne přirozenou lidskostí, která z ní vyzařovala. (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) *Forse* je zde v zastoupení předpokládané možnosti.

Guglielmo si accorse del disagio dell'Abate e fece una domanda che forse mirava a sviare il discorso, ma che produsse un disagio altrettanto grande. → Vilém si všiml, že opat pocítuje jakousi nevoli, a položil mu otázku, která měla odvést řeč jinam, vyvolala však nevoli neméně výraznou. (Umberto Eco, Jméno růže, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988) Adverbium odkazuje k případu eventuální možnosti.

Nepřeloženo

Do kategorie nepřeloženo zahrnuji 26 výskytů, kde není termín *forse* explicitně vyjádřen. Důvody se případ od případu různí. V části z nich je výraz použit jako jakési „vycpávkové slovo“, jinde výraz nemohl být přeložen, poněvadž úsek překladu nebyl doslovný a pro vyjádření pochobyností a domněnek byla použita jiná slovní zásoba a konstrukce. Protože se jedná o početnější kategorii, uvádím ke každé knize alespoň tři výskyty.

Il nome della rosa

Forse, per comprendere meglio gli avvenimenti in cui mi trovai coinvolto, è bene che io ricordi quanto stava avvenendo in quello scorcio di secolo, così come lo compresi allora, vivendolo, e così come lo rammemoro ora, arricchito di altri racconti che ho udito dopo - se pure la mia memoria sarà in grado di riannodare le fila di tanti e confusissimi eventi. → Aby bylo možno lépe pochopit události, do nichž jsem byl zapleten, bude dobře připomenout, co se událo v tomto úseku století, jak jsem to tehdy chápal a žil a jak si na to nyní, obohacen vyprávěním, jež jsem vyslechl později, vzpomínám - pokud má paměť bude s to znovu svázat uzly tolika a tak zmatených událostí. (Umberto Eco, *Jméno růže*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)

E quando ci sarà questa forcilla sul mio povero naso,“ disse Guglielmo, „forse la mia povera testa sarà ancora più ordinata.“ → A až se čočky ocitnou na mém nebohém nose,“ řekl Vilém, „zavládne v mé nebohé hlavě rád ještě dokonalejší.“ (Umberto Eco, *Jméno růže*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)

Più tardi mi accorsi che l'uomo era forse di buon cuore e di umore faceto. → Později jsem si uvědomil, že to je dobrák a že rád šprýmuje. (Umberto Eco, *Jméno růže*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Odeon 1988)

Il pendolo di Foucault

Stavo forse rileggendo la storia intera attraverso gli occhi dei nostri diabolici? → Bál jsem se, že historii vnímám očima našich spisovatelských ďáblíků. (Umberto Eco, *Foucaultovo kyvadlo*, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

Il Lampustri si è rivelato sin dal 1959 col primo volume di una trilogia di ampio respiro, I fratelli Carmassi, vicenda disegnata con crudo realismo e alto affiato poetico di una

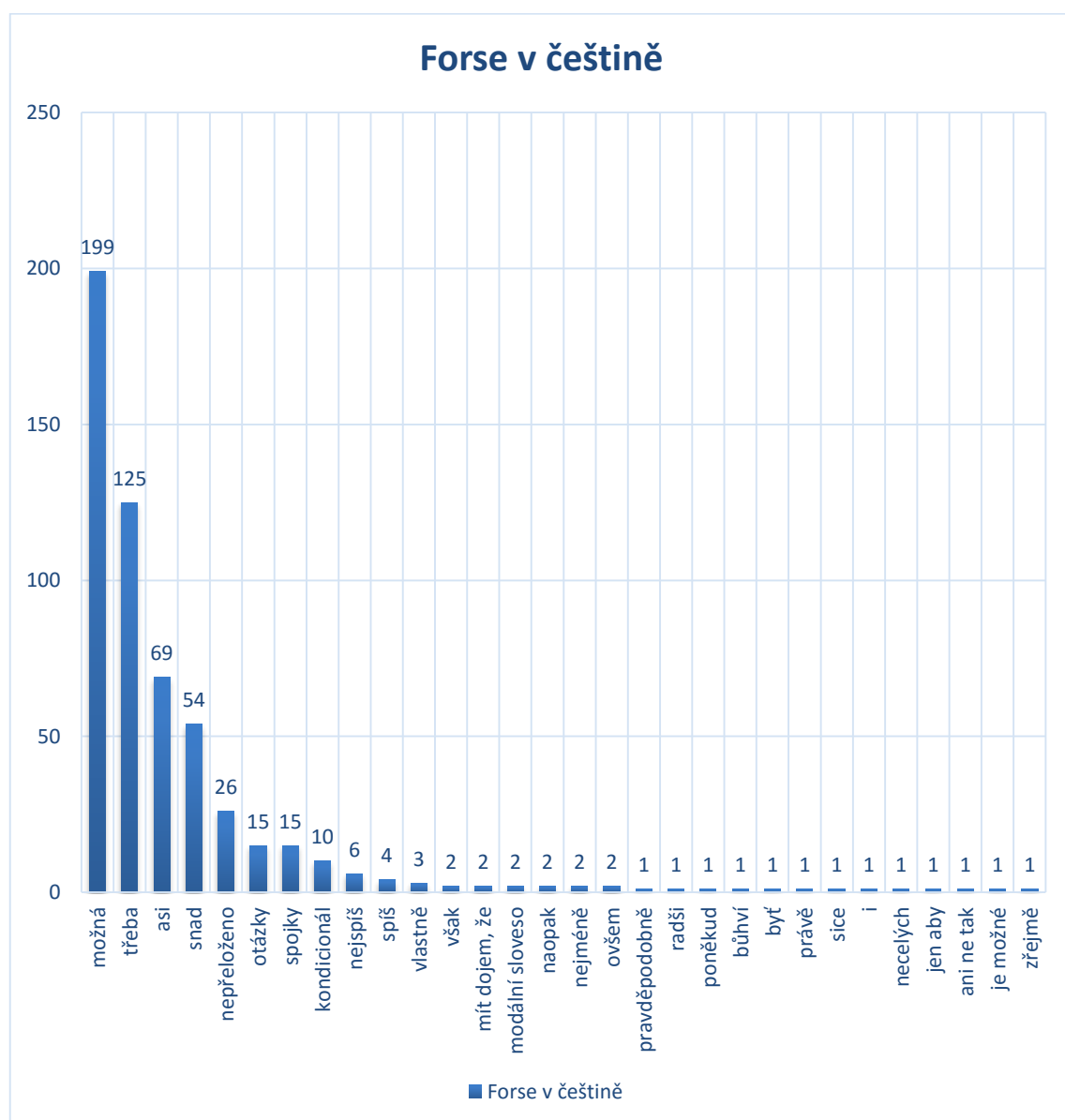
famiglia di pescatori lucani. A quest'opera, che venne insignita nel 1960 del premio Petruzzellis della Gattina, seguirono negli anni successivi I benserviti e La pantera dagli occhi senza ciglio, che forse ancor più dell'opera prima danno la misura del vigore epico; della sfolgorante immaginazione plastica, del respiro lirico di questo incomparabile artista. → Lampustri prokázal své umělecké kvality v roce 1959 prvním svazkem rozsáhlé trilogie Bratři Karmassovi, obrazem rodiny lukánských rybářů, vyznačující se syrovým realismem, založeným však na hluboké básnické vnímavosti, vyznamenané v roce 1960 cenou Petruzzellis Gattina. Následovaly romány S vysvědčením bezúhonnosti a Panter s očima bez řas, svědectví epické šíře, jiskřivé plastické obrazotvornosti a básnivosti tohoto vynikajícího umělce. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

Forse lo dovremo chiedere ad Abulafia. → Budeme se musit na to zeptat Abulafii. (Umberto Eco, Foucaultovo kyvadlo, překl. Zdeněk Frýbort, Praha: Český klub 2007)

6.3.9. Vyhodnocení

Na základě výsledků z menšího korpusu jsem vytvořila graf a přehlednou tabulku (viz následující strana), které jasně zobrazují četnost jednotlivých možností překladu italského *forse*. Jak je z tabulky patrné, nejužívanějšími ekvivalenty pro český jazyk jsou pochopitelně adverbia, modální částice, spojky. Při překladu se aplikuje ale i kondicionál. V některých oznamovacích větách zůstalo adverbium nepřeložené, stejně tak v otázkách, kde se také vyskytuje.

(Zdroj: vlastní zpracování)

<i>Možné překlady</i>	<i>Počet výskytů</i>
<i>Možná</i>	199
<i>Třeba</i>	125
<i>Asi</i>	69
<i>Snad</i>	54
<i>Nepřeloženo</i>	26
<i>Otázky</i>	15
<i>Spojky</i>	15
<i>Kondicionál</i>	10
<i>Nejspíš</i>	6
<i>Spíš</i>	4
<i>Vlastně</i>	3
<i>Však</i>	2
<i>Mít dojem, že</i>	2
<i>Modální slovesa</i>	2
<i>Naopak</i>	2
<i>Nejméně</i>	2
<i>Ovšem</i>	2
<i>Pravděpodobně</i>	1
<i>Radši</i>	1
<i>Poněkud</i>	1
<i>Bůhví</i>	1
<i>Byť</i>	1
<i>Právě</i>	1
<i>Sice</i>	1
<i>i</i>	1
<i>Necelých</i>	1
<i>Jen aby</i>	1
<i>Ani ne tak</i>	1
<i>Je možné</i>	1
<i>Zřejmě</i>	1
<i>Celkem</i>	551

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala tématu epistemické modality v italštině ve srovnání s češtinou a zabývala se možnostmi překladu italského adverbia *forse* do českého jazyka. Samotnému zpracování předcházelo důkladné studium sekundární literatury, na základě této četby jsem čtenářům své bakalářské práce představila několik teorií o dělení modality od významných autorů českých a románských gramatik.

V úvodu jsem čtenáře předběžně seznámila s formální stránkou mé práce. Následovalo seznámení s pojmem modalita a následná charakteristika důležitých pojmů, které bylo třeba si osvětlit. V další podkapitole jsem uvedla diferenciaci modality podle Jarmily Panevové, která vyděluje čtyři kategorie – a to modalitu voluntativní, jistotní, postojovou a skutečnostní. Pro každý typ jsem vytvořila samostatnou podkapitolu, ve které jsem každou modalitu podrobněji charakterizovala. Poté jsem volně přešla k teorii Grepla a Karlíka, kteří modalitu nazývají *postoji* a také určují čtyři základní druhy – *postoj epistemický*, *preferenční*, *hodnotící* a *emocionální*. Opět jsem uvedla nejdůležitější znaky a prostředky pro vyjádření *postojů* ve větě. Druhá kapitola již zcela náleží modalitě v italštině, jejími podkapitolami jsou *Modalita v rámci výpovědi*, *Modalita v rámci věty* a *Modalita v rámci souvětí*, která v sobě nese další oddíly, jako je výklad o souvětí přímo modálním a souvětí nepřímo modálním. Třetí kapitola patří lexikálním prostředkům využívaným pro vyjádření epistemické modality. Převážnou většinu mé práce tvoří praktická část, která obsahuje rozsahově menší kapitolu o *Forse* a jeho českých protějšcích v paralelním korpusu, dále rozsáhlejší kapitolu, ve které je popsán pojem korpusové lingvistiky a korpusu vůbec, a konečně kapitola věnující se paralelnímu korpusu *InterCorp*, kde čtenáři mohou nalézt informace o nejdůležitějších číslech, o povaze dostupných textů, o technické stránce projektu a grafy týkající se složení korpusu podle jednotlivých jazyků. V závěru kapitoly následuje stěžejní a nejobsáhlejší podkapitola, která se týká mého výzkumu v mnou vytvořených subkorpusech.

Cílem mé práce bylo analyzovat možné překlady *forse* za pomoci *InterCorpu*. Jádrem mého výzkumu bylo šestnáct knih od známých italských autorů, na kterých jsem ukázala různé varianty překladu daného adverbia, podrobnější klasifikaci a analýzu jsem si však kvůli objemnosti dat ponechala až do druhého korpusu. Výsledky zkoumání a

kvantifikaci výskytů jsem prezentovala v samostatném oddílu. Vzhledem k obsažnosti dat nutných k tvorbě podrobnějšího slovníkového hesla a vzhledem k faktu, že samotné adverbium forse je bohatší a nese v sobě podstatně více možností interpretace, než by se mohlo na první pohled zdát, jsem nakonec nepřistoupila k jednomu z dílčích cílů stanovených osnovou pro vypracování mé bakalářské práce a tuto problematiku bych raději ponechala pro důkladnější zkoumání, např. do diplomové práce.

Resumé

In my bachelor thesis I dealt with the topic of epistemic modality in Italian in comparison to Czech and then with possibilities of translation of “Italian adverbium *forse*” into the Czech language. This process was preceded by a deep study of secondary literature, based on that I presented several theories of division of modality by significant authors of Czech and Romanic grammars.

In the introduction I described preliminarily the formal aspect of my work. Then I continued with the introduction of the term of modality and then with the characteristics of some important terms which were necessary to explain. In another subsection I dealt with the division of modality according to Jarmila Panevova who divides modality into four categories – modality of truth, epistemic modality, attitudinal modality, deontic modality. I created separate subsection for each type, in which I characterized each kind of modality more precisely. Afterwards I continued to Grepl’s and Karlik’s theories, who call modality attitudes and divide it into four categories – epistemic attitude, preferential attitude, evaluating attitude and emotional attitude. I again dealt with the most important signs and ways for how to express attitudes in a sentence. The second chapter is completely about modality in the Italian language, which subsections are *Modalita v ramci vypovedi*, *Modalita v ramci vety* and *Modalita v ramci souveti*, which includes other sections. The third chapter belongs to lexical means used for expressing of epistemic modality. Predominantly my bachelor thesis is consisted of practical part, which includes shorter chapter about *Forse* and its Czech counterparts in a parallel corpus and more extensive chapter, where is described term corpus linguistics and corpus itself, and finally a chapter dedicated to the parallel corpus InterCorp, where readers can find information about the most important numbers, about the disposition of available texts, about the technical side of the project and charts relating to composition of corpus according to particular languages. At the end of this chapter there follows the crucial and the most extensive subsection which is related to my research in subcorpora created by myself.

The aim of my work was to analyze possible translations of *forse* with the aid of InterCorp. The corp of my research was sixteen books by famous Italian authors, on which I showed different variants of translation of specified adverb. Due to the voluminosity of data, I decided to leave a more detailed qualification and analysis for the

second corpus. I presented the results of research and quantification in separate section. Due to the enormous voluminosity of data needed for the creation of a more detailed entry and due to the fact that itself adverb forse is more rich in the meaning and it contains substantially more ways of translation than it could seem at first sight, in the end I didn't proceed to one of the partial aims set in the draft of the elaborating of my bachelor thesis. I would prefer to leave this issues for more thorough and deeper studying, e.g. in a diploma thesis.

Riassunto

Nella mia tesi di laurea mi dedico al tema di modalit  epistemica nella lingua italiana in confronto alla lingua ceca e mi preoccupo con possibilit  di traduzione dell'avverbio italiano *forse* nel ceco. Prima di stessa elaborazione avevo dovuto accuratamente studiare la letteratura secondaria nella cui base ho presentato ai lettori della mia tesi alcune teorie su come   possibile suddividere la modalit  secondo gli importanti autori delle grammatiche ceche e romanze.

Nell'introduzione ho preliminarmente descritto l'aspetto formale della mia tesi. Ha seguito la presentazione del concetto di modalit  e la caratteristica successiva delle nozioni importanti che hanno dovuto essere spiegate. Nel sottocapitolo ulteriore ho distinto la modalit  secondo Jarmila Panevov  che enumera quattro categorie – modalit  deontica, modalit  epistemica, modalit  dell'atteggiamento e modalit  di realt . Per ogni tipo di modalit  ho fatto un sottocapitolo ed ho descritto pi  precisamente ogni tipo separatamente. Dopo ho continuato con la teoria di Grepl e Karlík che definiscono la modalit  come l'atteggiamento e separano anche quattro tipi fondamentali – atteggiamento epistemico, preferenziale, valutante ed emozionale. Come gi  prima ho enumerato le caratteristiche pi  importanti ed i mezzi per esprimere atteggiamenti nella frase. Il secondo capitolo tratta interamente della modalit  nella lingua italiana, tiene sottocapitoli Modalita v ramci vypovedi, Modalita v ramci vety e Modalita v ramci souveti che   diviso nelle altre sezioni. Il terzo capitolo parla dei mezzi lessicali usati per espressione della modalit  epistemica. La maggioranza predominante   formata dalla parte pratica che contiene un capitolo pi  piccolo su *forse* e i suoi omologhi nel corpus parallelo, poi un capitolo pi  vasto in cui viene descritta la linguistica dei corpora, il corpus e finalmente un capitolo sul corpus parallelo InterCorp dove si trovano informazioni sui numeri pi  importanti, sul carattere dei testi disponibili, sull'aspetto tecnico del progetto ed anche i grafici che riguardano la composizione secondo le singole lingue. Alla fine del capitolo segue il sottocapitolo principale che tratta della mia ricerca in dalla mia parte creati subcorpus.

Lo scopo della mia tesi   analizzare le traduzioni possibili di *forse* con l'aiuto di InterCorp. Il cuore della mia ricerca   stato creato da sedici libri degli autori italiani. Con l'aiuto di questi libri ho mostrato diverse varianti di traduzione del dato avverbio ed una

classificazione più dettagliata. A causa di voluminosità dei dati ho lasciato l'analisi per il secondo corpus. I risultati della ricerca e la quantificazione ho presentato nella sezione separata. Visto la voluminosità dei dati necessari per la creazione di voce più dettagliata e visto il fatto che lo stesso avverbio *forse* è più ricco e contiene notevolmente più possibilità dell'interpretazione di che potrebbe sembrare a prima vista ho deciso di non procedere a uno dei parziali scopi stabiliti nell'abozzo per l'elaborazione della mia tesi e non creare una voce per l'avverbio *forse*. Preferirei lasciare questa problematica per un studio più attento, per esempio nella tesi di laurea magistrale.

Bibliografie

Tištěné zdroje

BAUER, Jaroslav a GREPL, Miroslav. Skladba spisovné češtiny: [vysokošk. učebnice]. 1. vyd. Praha: SPN, 1972. 337, [1] s. Učebnice pro vys. školy.

BURIAN, Jaroslav, ed. Otázky slovanské syntaxe. 3. [sv.], Sborník symposia Modální výstavba výpovědi v slovanských jazycích, Brno 27. - 30. září 1971. 1. vyd. Brno: [nákl. vl.], 1973. 398, [2] s. Spisy Univ. J. E. Purkyně v Brně, filosof. fakulta; Čís. 180.

ČERMÁK, František, Jazykový korpus: Prostředek a zdroj poznání. SaS ročník 56, 1995, číslo 2, s. 119 - 140. ISSN 0037-7031

DARDANO, Maurizio, TRIFONE, Pietro. La nuova grammatica della lingua italiana. Bologna: Zanichelli 2006. 746 s. ISBN 88-08-10426-5.

GREPL, Miroslav a KARLÍK, Petr. Skladba češtiny. V Olomouci: Votobia, 1998. 503 s. Velká řada. ISBN 80-7198-281-4.

GREPL, Miroslav. Jak dál v syntaxi. Vyd. 1. Brno: Host, 2011. 246 s. Studie osobností brněnské lingvistiky; 4. ISBN 978-80-7294-511-5.

HAMPLOVÁ, Sylva. Mluvnice italštiny = Grammatica italiana. Vyd. 1. Praha: Leda, 2004. 445 s. ISBN 80-7335-041-6.

PALA, Karel. Informační technologie a korpusová lingvistika (1). Zpravodaj ÚVT MU. ISSN 1212-0901, 1996, roč. VI, č. 3, s. 8-11

PANEVOVÁ, Jarmila a kol. Mluvnice současné češtiny 2, Syntax češtiny na základě anotovaného korpusu. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014. 291 s. ISBN 978-80-246-2497-6.

PATOTA, Giuseppe. Grammatica di riferimento dell'italiano contemporaneo. Novara: Garzanti Linguistica, 2006. 514 s. ISBN 88-480-4031-4.

RENZI, Lorenzo, SALVI, Giampaolo a CARDINALETTI, Anna. Grande grammatica italiana di consultazione: II. I sintagmi verbale, aggettivale, avverbiale. La subordinazione. Bologna: il Mulino, 1991. 958 s. ISBN 88-15-08084-8.

SERIANNI, Luca. Grammatica italiana: Italiano comune e lingua letteraria. Novara: UTET Università, 2007. 750 s. ISBN 978-88-6008-057-8.

ZAVADIL, Bohumil a ČERMÁK, Petr. Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010. 570 s. ISBN 978-80-246-1641-4.

Internetové zdroje

InterCorp: Projekt paralelních korpusů [online]. Korpus InterCorp. Poslední změna 18. 5. 2015. [Cit. 28. 2. 2016]. Dostupný z WWW: <<http://ucnk.ff.cuni.cz/intercorp/?req=page:info>>

Štichauer, P. – Vavřín, M.: Korpus InterCorp – italština, verze 8 z 4. 6. 2015. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>

Wikikorpus, Korpus InterCorp verze 8 [online]. 2015, [cit. 28. 2. 2016]. Dostupný z WWW: <<http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:intercorp:verze8>>